

Liberaliseringen af bogmarkedet

En evaluering set med forbrugernes øjne

Konkurrence- og Forbrugerstyrelsen

November 2013

Indholdsfortegnelse

1	Sammenfatning	3
2	Indledning	4
3	Forbrugergevinsten ved liberaliseringen	5
4	Bøgers tilgængelighed	10
4.1	Udviklingen i bogudsalgssteder	10
4.2	Afstanden og tilgængelighed til nærmeste bogudsalgssted	13
5	Udvalg, kvalitet og rådgivning	16
5.1	Bredden af udvalget	16
5.2	Forbrugernes opfattelse af udvalget	17
5.3	Betydningen af rådgivning	18
6	Prisen på bøger	20
6.1	Prisudviklingen på bøger	20
7	Salget af bøger	23
7.1	Udviklingen i bogsalget	23
7.2	Boglæsere i Danmark	25
7.3	Hvorfor køber danskerne flere bøger?	27
8	Appendiks: Kilder og metode	29
A.1	Forbrugergevinsten	29
A.2	Statistik over priser og mængder	31
A.3	Spørgeskemaundersøgelse	36
A.4	Tilgængelighedsanalyse	37
A.5	Interviewundersøgelser	44
A.6	Opgavebeskrivelse fra KFST	44
9	Referencer	46

Kolofon	Kontakt
Forfattere: Claus Bjørn Galbo-Jørgensen og Christian Frank	Incentive, Holte Stationsvej 14, 1., DK-2840 Holte
Dato: 8. november 2013	T: (+45) 2916 1223, E: kontakt@incentive.dk
Version: 1.0	www.incentive.dk

1 Sammenfatning

Siden 2000 er det danske bogmarked gradvist blevet liberaliseret. Boghandlereksklusiviteten er ophævet, så man i dag kan købe bøger i mange supermarkeder, og i 2011 bortfaldt den sidste rest af fastprissystemet, så priserne på bøger nu er fri.

Incentive har på vegne af Konkurrence- og Forbrugerstyrelsen gennemført en evaluering af liberaliseringen af bogmarkedet set med forbrugernes øjne. Vi har evalueret effekten i perioden fra 2000 til 2012.

Undersøgelsen peger på, at markedet for bøger set med forbrugernes øjne samlet set har det godt: endda bedre end før liberaliseringen. Salget af skønlitteratur og faglitteratur i boghandlere og supermarkeder er samlet set steget, og priserne er faldet, mens det modsatte dog er sket med børne- og ungdomsbøger. Der er usikkerheder med de tilgængelige statistikker, som gør, at den præcise udvikling skal tages med forbehold.

De mest efterspurgte bøger er blevet mere tilgængelige for bogkøberne, da de nu kan fås i supermarkederne. Men samtidig er det bredere udvalg, man finder hos boghandlere, blevet mindre tilgængeligt i takt med, at der er kommet færre boghandlere. Boghandlerforeningen, Forlæggerforeningen og forfatterforeningerne fortæller, at der står færre af de smallere titler på hylderne hos boghandlerne, men vi har ikke kunnet finde nogle tal til at belyse det. Det brede udvalg findes også i dag hos internetboghandlerne. Forbrugerne vurderer selv, at det er blevet nemmere at finde de bøger, man gerne vil købe.

Antallet af nye skønlitterære titler er steget med 44% siden 2000, men man skal være opmærksom på, at tallene omfatter alle typer af bogudgivelser, herunder selvudgivelser uden om de etablerede forlag. Nyudgivne faglitterære titler er faldet med 12%. Bøgernes kvalitet er ikke en parameter, som kan sættes på formel og kvantificeres, og er ikke undersøgt her. Forbrugerne vurderer imidlertid samlet set, at udvalget af bøger er steget, og at der er kommet flere interessante bøger de sidste 3-5 år.

Vi har estimeret og værdisat den del af forbrugergevinsten, som knytter sig til ændringen i prisen og mængden af bøger samt ændringen i transportomkostningerne ved bogkøb i forbindelse med liberaliseringen. Denne forbrugergevinst estimerer vi til 319 mio. kr. i 2012 (gevinst i år 2012 sammenlignet med år 2000). De 319 mio. kr. svarer til forbrugergevinsten i 2012 sammenlignet med situationen i 2000, dvs. inden liberaliseringen af bogmarkedet. Det må forventes, at liberaliseringen også fremadrettet vil give betydelige årlige gevinster for forbrugerne. Tilsvarende har der også i årene mellem 2000 og 2012 været betydelige forbrugergevinster ved liberaliseringen. Disse gevinster indgår ikke i beregningerne.

Den præcise opgørelse af forbrugergevinsten er behæftet med en betydelig usikkerhed. Samtidig er der sket en række andre ændringer på bogmarkedet i samme periode som liberaliseringen. Eksempelvis er der opstået nye elektroniske distributionskanaler for bøger, trykkeomkostningerne er faldet, og konkurrencen til bøger især fra nye elektroniske medier er skærpet. Det betyder, at udviklingen ikke entydigt kan tilskrives liberaliseringen. Vi har derfor gennemført en række følsomhedsanalyser for at undersøge usikkerhederne. I vores følsomhedsberegninger ligger forbrugergevinsten i et interval mellem 92 mio. kr. og 475 mio. kr. Konklusionen om, at liberaliseringen samlet set har været til gavn for forbrugerne vurderes at være robust.

2 Indledning

Konkurrence- og Forbrugerstyrelsen har bedt Incentive om at evaluere effekten af liberaliseringen af bogmarkedet siden 2000. Opgavebeskrivelsen fra Konkurrence- og Forbrugerstyrelsen er gengivet i bilag A.6.

Den danske forlagsbranche havde i 2012 en samlet omsætning fra salg af bøger på 1,8 mia.kr. ekskl. moms og forhandleravancer ifølge Forlæggerforeningens årsstatistik 2012. Bogmarkedet var indtil 2001 reguleret med begrundelse i kulturpolitiske hensyn om at sikre befolkningen let adgang til bøger og et stort udvalg af bøger. Reguleringen indebar både en begrænsning af, hvem der måtte sælge bøger til forbrugerne (den såkaldte boghandlereksklusivitet), og til hvilken pris bøgerne måtte sælges (fastprissy-stemet).

Siden 2000 er det danske bogmarked gradvist blevet liberaliseret:

- I 2000 blev boghandlereksklusiviteten ophævet.
- Fra 2001 blev forlagenes pligt til at fastsætte boghandlernes udsalgspris indskrænket til i stedet at være en ret.
- Fra 2006 blev forlagenes ret til at fastsætte priser begrænset til maksimalt at måtte omfatte 10% af nyudgivne titler.
- Pr. 1. januar 2011 bortfaldt den sidste ret for forlagene til at fastsætte priser. Den dispensation, som bogbranchen havde i konkurrenceloven, blev ophævet i forbindelse med en ændring af konkurrenceloven.

Bogbranchen har herefter været omfattet af konkurrenceloven på lige fod med andre brancher, og bogmarkedet har dermed været fuldt liberaliseret siden 2011.

Fokus i denne evalueringsrapport er på bogkøberne. Vi undersøger derfor, hvordan bogmarkedet har udviklet sig siden 2000 set med forbrugernes øjne.

Rapporten er udarbejdet af Incentive. Konkurrence- og Forbrugerstyrelsen har udformet opgavebeskrivelsen, finansieret analysen og bidraget med baggrundsviden på løbende statusmøder undervejs i forløbet. Alle konklusioner og vurderinger er Incentives egne og deles ikke nødvendigvis af Konkurrence- og Forbrugerstyrelsen.

Vi har struktureret rapporten som følger:

- Kapitel 3 sammenfatter, hvad udviklingen på bogmarkedet siden 2000 har betydet for bogkøberne
- Kapitel 4 beskriver udviklingen i bøgernes tilgængelighed og hvor langt man skal rejse for at komme til nærmeste bogudsalgssted
- Kapitel 5 indeholder en analyse af udviklingen i antallet af bøger, der udkommer, og bredden af udvalget.
- I kapitel 6 ser vi nærmere på prisudviklingen for bøger
- Endelig ser vi i kapitel 7 på udviklingen i bogsalget, antallet af læsere, og forbrugernes egne forklaringer på, hvorfor de køber færre eller flere bøger.

Appendiks (kapitel 8) indeholder en mere detaljeret gennemgang af kilderne til undersøgelsen og vores analysemetode.

3 Forbrugergevinsten ved liberaliseringen

For at estimere forbrugergevinsten anvender vi begrebet *forbrugerskud* fra økonomisk velfærdsteori. Forbrugerskuddet er et mål for den gevinst, målt i kroner og øre, som forbrugerne får ved at handle på et marked, i bredest mulige forstand. Forbrugergevinsten forstår vi dermed som ændringen i forbrugerskuddet på bogmarkedet som følge af liberaliseringen.

I princippet indgår alle de parametre, som har betydning for læsernes glæde eller værdi ved at læse en bog i begrebet forbrugerskud. Herunder læserens oplevelse af bogens kvalitet, købsoplevelsen, prisen på bogen mv. I praksis er vi dog begrænset til at medtage de parametre, vi kan kvantificere og værdisætte. De øvrige parametre har vi beskrevet ved brug af indikatorer.

Vores estimat af forbrugergevinsten er sammenfattet i tabel 1.

Tabel 1: Opsummering af forbrugergevinsten i forbindelse med liberaliseringen af bogmarkedet

	Indikator	Estimeret effekt/indikation
Værdisatte effekter		
Lavere pris på bøger og øgede solgte mængder	Ændring i årligt forbrugerskud*	+232 mio.kr.
Sparet transport til/fra indkøbssted	Ændring i årligt forbrugerskud*	+87 mio.kr.
Ikke-værdisatte effekter		
Bogens kvalitet og bredden af udvalget	Antal nyudgivelser*	Skønlitteratur inkl. børne- og ungdomsbøger: + 44% Faglitteratur: -12%
	Forbrugernes opfattelse af udvalget af interessante bøger**	Opfattelse af større udvalg: 41% Opfattelse af mindre udvalg: 16%
Købsoplevelsen	Forbrugernes savn af rådgivning i supermarkeder	1% savnede rådgivning ved seneste bogkøb (2% i supermarkeder)
	Hvor let det er for forbrugernes at finde de bøger, de gerne vil købe**	Nemmere: 41% Sværere: 15%

Kilde: *Incentives undersøgelser, jf. denne rapport. Se afsnit A.1 for metodebeskrivelse af forbrugerskuddet.*

Noter: *Estimatet på ændringen i forbrugerskuddet er behæftet med betydelig usikkerhed. * Sammenlignet med år 2000. ** Sammenlignet med for 3-5 år siden.*

Vi vurderer, at liberaliseringen af bogmarkedet samlet set har været til gavn for bogkøberne. Det årlige forbrugerskud på bogmarkedet med hensyn til bogpris, mængde og transport er vokset med estimeret 319 mio. kr. siden liberaliseringens start i 2000 (gevinst i år 2012 sammenlignet med år 2000). De 319 mio. kr. svarer til forbrugergevinsten i 2012 sammenlignet med situationen i 2000, dvs. inden liberaliseringen af bogmarkedet. Det må forventes, at liberaliseringen også fremadrettet vil give betydelige årlige gevinster for forbrugerne. Tilsvarende har der også i årene mellem 2000 og 2012 været betydelige forbrugergevinster ved liberaliseringen. Disse gevinster indgår ikke i beregningerne.

Den største gevinst kan henføres til faglitteraturen, da det er her, de gennemsnitlige priser er faldet mest. Ændringen i forbrugernes transportomkostninger udgør ca. en fjerdedel af gevinsten. Vores indikatorer peger på, at udvalget af titler i samme periode er blevet bredere, og at bøgerne er blevet mere tilgængelige for forbrugerne.

Det er vanskeligt at opgøre forbrugergevinsten ved liberaliseringen af bogmarkedet med stor nøjagtighed. Især når vi som her betragter et marked over lang tidsperiode, hvor markedet er blevet påvirket af

Liberaliseringen af bogmarkedet

mange ændringer samtidig med liberaliseringen, og hvor de tilgængelige data er begrænsede. Estimatet af forbrugergevinsten må man derfor betragte som et bedste skøn, der er baseret på det tilgængelige materiale, som er behæftet med betydelig usikkerhed. For at afdække usikkerheden har vi gennemført en række følsomhedsanalyser, som vi afrapporterer på side 7.

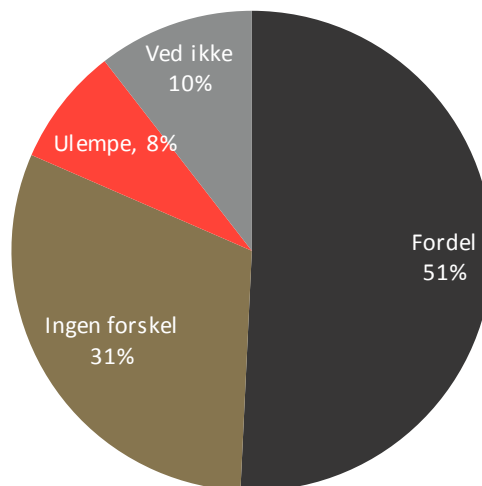
Andre faktorer, der har påvirket markedet

Det er ikke muligt at knytte udviklingen på bogmarkedet alene til liberaliseringen, da en række andre faktorer har påvirket markedet i samme periode. Det gælder bl.a.:

- øget konkurrence fra andre fritidsaktiviteter (computer, internet osv.). Dette har trukket i retning af lavere efterspørgsel efter bøger.
- lavere produktionsomkostninger ved bøger som følge af digitalisering og forbedrede trykmetoder. Desuden foregår en stor del af bogproduktionen til det danske marked i dag i lavtlønslande, typisk i Baltikum. Vores interviews med markedsdeltagerne (bl.a. trykkerier og forfatterforeningerne) indikerer, at trykkeomkostningerne er faldet i størrelsesordenen 5-10 kr. pr. bind; naturligvis stærkt afhængig af bogtypen. Hvis denne besparelse er ført (evt. delvis) videre til kunderne, så vil det have trukket i retning af lavere bogpriser uafhængigt af liberaliseringen. Det kan dog ikke udelukkes, at liberaliseringen har været med til at skubbe til denne udvikling på grund af den øgede fokus på priserne fra især supermarkedernes side.
- ændring i den demografiske sammensætning kan også have påvirket bogmarkedet uafhængigt af liberaliseringen. Vi har korrigeret for befolkningstilvæksten, men ændringer i befolkningens aldersfordeling, uddannelsesniveau mv. kan potentielt også have påvirket bogsalget.
- de nye elektroniske distributionskanaler til fx e-bøger, nye formater for lydbøger og internet-salg, der har påvirket salget af traditionelle bøger. Se også afsnit 7.1.1.

Ikke desto mindre vurderer over halvdelen (51%) af bogkøberne selv, at liberaliseringen samlet set har været til fordel for dem. Kun 8% vurderer, at liberaliseringen har været en ulempe, se figur 1.

Figur 1: Forbrugernes vurdering af liberaliseringen af bogmarkedet.

Kilde: Spørgeskemaundersøgelsen

Note: Formuleringen af spørgsmålet: "Før 2001 var der faste priser på bøger, og det var kun boghandlere, der kunne sælge bøger. Siden har supermarkederne fået lov til at sælge bøger. I perioden 2001-2011 blev bogpriserne gradvist givet fri. Synes du, at ændringerne af forholdene på bogmarkedet siden 2001 samlet set har været en fordel eller en ulempe for dig?"

Følsomhedsanalyser af ændringen i forbrugeroverskuddet

Vi har gennemført en række følsomhedsanalyser for at estimere effekten ved at ændre i de centrale parametre, som vi har baseret beregningen på. Vi har foretaget følgende følsomhedsanalyser:

- **Børne- og ungdomsbøger ikke medregnet:** Ifølge vores undersøgelser er gennemsnitsprisen for børne- og ungdomsbøger steget markant siden 2000. Vores interviews med markedsdeltagerne indikerer entydigt, at liberaliseringen har betydet lavere priser, og udviklingen skyldes derfor formentlig ikke liberaliseringen, men for at sikre metodemæssig konsistens er børne- og ungdomsbøger med i hovedanalysen. I denne følsomhedsanalyse har vi taget børne- og ungdomsbøger ud af beregningsgrundlaget og undersøger konsekvensen for resultaterne.
- **Samme avance i boghandel og supermarked:** I hovedscenariet forudsætter vi, at avancen for boghandlere er højere eller lig supermarkedernes. I denne følsomhedsanalyse undersøger vi konsekvensen af at antage den samme avance i de to salgskanaler.
- **Uændret avance i perioden:** I hovedscenariet forudsætter vi, at avancen hos boghandlerne er faldet i perioden 2000-2012. I denne følsomhedsanalyse antager vi den samme avance for boghandlerne i hele perioden.
- **Prisændring baseret på Danmarks Statistik prisindeks på bøger:** Prisindekset fra Danmarks Statistik viser en lidt anden prisudvikling end forudsat i hovedscenariet (se afsnit 6 og bilag A.2.2). Denne følsomhedsanalyse anvender prisudviklingen fra Danmarks Statistik.
- **Sammenligning af 2 års gennemsnit:** I hovedscenariet udregner vi ændringen i forbrugeroverskuddet ud fra ændringen mellem endepunkterne 2000 og 2012. I denne følsomhedsanalyse anvender vi i stedet et gennemsnit af to år for at udjævne eventuelle tilfældige udsving. Dvs. vi bruger gennemsnittet for 2000 og 2001 i stedet for år 2000 alene og gennemsnittet for 2011 og 2012 i stedet for 2012 alene.

Liberaliseringen af bogmarkedet

- **Ingen ændring i solgt mængde:** I hovedscenariet stiger det solgte antal bøger. Da datagrundlaget er usikkert, analyserer vi her, hvad der sker, hvis det antages at det mængderne er konstante i perioden.
- **Fald i pris 50% mindre:** I hovedscenariet falder prisen. Da datagrundlaget er usikkert, analyserer vi her, hvad der sker, hvis faldet i prisen er 50% mindre end forudsat.
- **Fald i pris 50% større:** I hovedscenariet falder prisen. Da datagrundlaget er usikkert, analyserer vi her, hvad der sker, hvis faldet i prisen er 50% større end forudsat.
- **Transportomkostninger medregnet 100%:** I hovedscenariet er transportomkostningerne medregnet afhængigt af, om forbrugeren har haft andre ærinder på indkøbsturen, som beskrevet i afsnit A.4.4. I dette scenarie indgår transportomkostningerne i stedet med en vægt på 100%.
- **Fald i produktionsomkostninger fraregnet i forbrugeroverskud:** Som beskrevet på side 6 er der i perioden sket et fald i produktionsomkostningen for bøger, hvilket i sig selv trækker i retning af lavere bogpriser. Dette er ikke fraregnet gevinsten i hovedanalysen, da effekten på forbrugerpriserne ikke har kunnet klarlægges, og da det ikke har kunnet afgøres i hvilket omfang, at liberaliseringen har skubbet på udviklingen mod lavere produktionsomkostninger. I denne analyse undersøger vi konsekvenserne, hvis 10 kr. af faldet i bogpriserne kan tilskrives udviklingen i produktionsomkostningerne uafhængigt af liberaliseringen (i gennemsnitligt pr. bog).

I hovedscenariet har vi anvendt de korrigerede data fra Bogbarometret, som beskrevet i bilag A.2.

Resultaterne i tabel 2 viser, at ændringen i forbrugeroverskuddet, hvad angår bogpris, mængde og transport, ligger mellem 92 mio. kr. og 475 mio. kr. i de forskellige følsomhedsscenerier. Den overordnede konklusion om, at liberaliseringen har øget forbrugeroverskuddet, er derfor robust over for de undersøgte ændringer i forudsætningerne.

Tabel 2: Følsomhedsanalyser på beregningen af ændringen i forbrugeroverskuddet (bogpris, mængde og transport). Mio. kr. pr. år

Følsomhedsscenario	Skønlitteratur	Faglitteratur	Børne- og ungdomsbøger	I alt
Hovedscenarie	143	332	-156	319
Børne- og ungdomsbøger ikke medregnet	143	332	0	475
Samme avance i boghandel og supermarked	67	218	-193	92
Uændret avance i perioden	85	250	-211	124
Prisændring baseret på Danmarks Statistiks prisindeks for bøger	89	107	54	249
Sammenligning af 2 års gennemsnit	134	349	-137	345
Ingen ændring i solgt mængde	131	314	-211	233
Fald i pris 50% mindre	88	180	-65	203
Fald i pris 50% større	198	484	-248	434
Transportomkostninger medregnet 100%	117	309	-177	249
Fald i produktionsomkostninger fraregnet i forbrugeroverskud	89	285	-199	174

Kilde: Incentives beregninger

Hvem har haft fordel, og hvem har haft ulempe?

Bogkøbere i vores spørgeskemaundersøgelse med lange uddannelser er overrepræsenterede blandt dem, der oplever liberaliseringen som en ulempe, se figur 2. I gruppen af utilfredse bogkøbere har 35% en

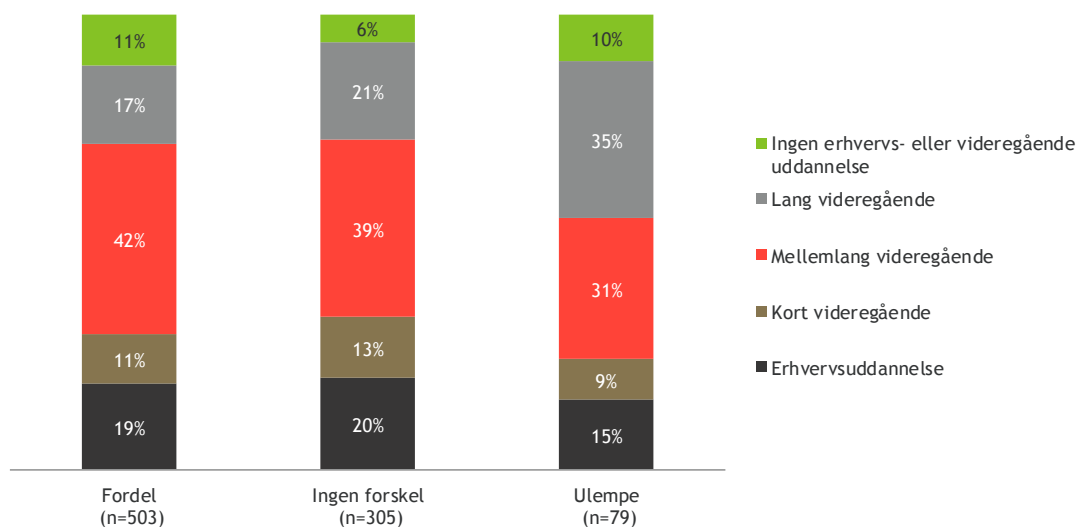

Liberaliseringen af bogmarkedet

lang videregående uddannelse mod kun 17% i gruppen af bogkøbere, der opfatter liberaliseringen som en fordel. Forskellen er signifikant ($p < 0,01$).

De, der angiver at have haft ulempe af liberaliseringen, bor også oftere i hovedstadsområdet (35%) end dem, der har haft fordel (25%). Forskellen er svagt signifikant ($p < 0,10$). Det er bemærkelsesværdigt set i lyset af, at en nedgang i antallet af fysiske butikker ofte tolkes som værende til størst skade for forbrugere bosat i yderområder.

Figur 2: Opfattelse af liberaliseringen vs. uddannelsesniveau

Kilde: Spørgeskemaundersøgelsen

Note: Respondenternes højeste færdiggjorte uddannelsesniveau krydset med: 'Synes du, at ændringerne af forholdene på bogmarkedet siden 2001 samlet set har været en fordel eller en ulempe for dig?'. 2% af respondenterne angav ikke deres uddannelsesniveau (ikke medtaget).

4 Bøgers tilgængelighed

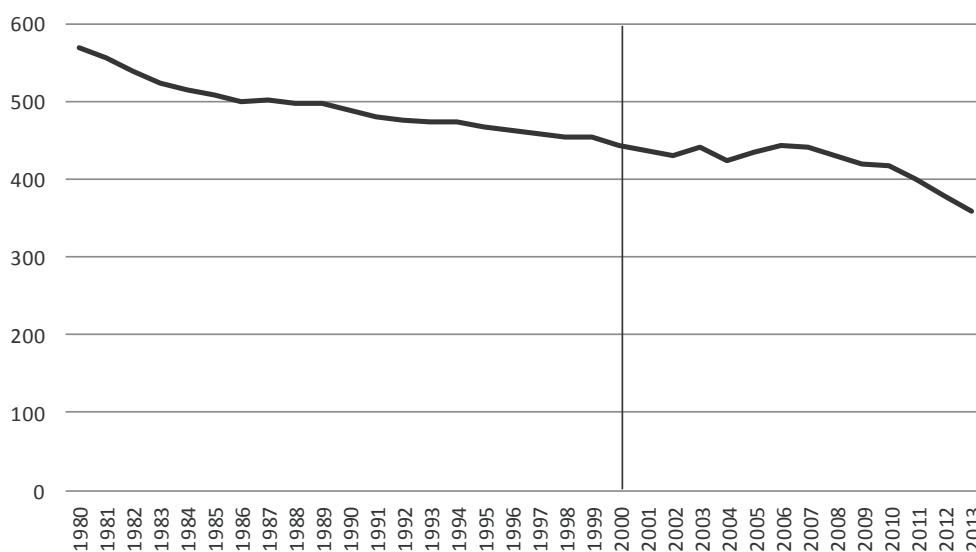
Liberaliseringen af bogmarkedet og den digitale udvikling har ændret på, hvor og hvordan danskerne køber bøger. I dette afsnit ser vi nærmere på, hvordan udviklingen i detailledet har påvirket, i hvor høj grad bøger er tilgængelige for forbrugerne.

4.1 Udviklingen i bogudsalgssteder

Antallet af boghandlere i Danmark er faldet gennem en lang årrække, se figur 3. Udviklingen efter liberaliseringen synes at være en videreførelse af en i forvejen nedadgående tendens, der også var tilstede inden liberaliseringen. I dag er der omkring 360 boglader mod knap 450 i år 2000 og 570 i 1980.

Tal fra Danmarks Statistik (2013) indikerer, at antallet af detailbutikker generelt faldet med ca. 14% i perioden 2000-2011. I samme periode faldt antallet af boghandlere med ca. 10%. Det peger på, at udviklingen i antallet af boghandlere omtrent er på niveau med den generelle udvikling i detailbranchen.

Figur 3: Antal boglader i Danmark

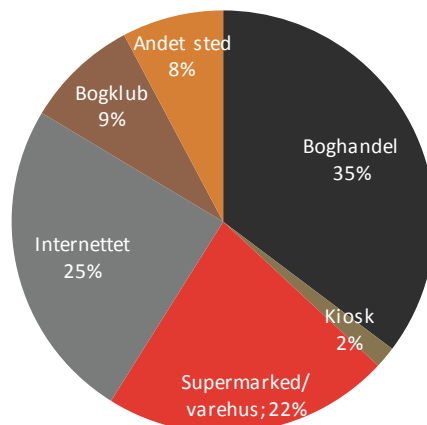

Note: Tallene omfatter også danske internetboghandlere. Udviklingen i antallet af boglader fra 2011 til 2012 er estimeret ud fra antallet af medlemmer i Boghandlerforeningen. Udviklingen fra 2012 til 2013 er baseret på Boghandlerforeningens udtalelser i en artikel i Politiken og beskriver status medio 2013.

Kilde: Konkurrencestyrelsen (2010), Boghandlerforeningen (2008), Boghandlerforeningen (2013) og Politiken (2013).

I samme periode er det imidlertid blevet muligt at købe bøger i supermarkeder. Bogkøberne har da også taget supermarkederne til sig, så de i dag har en markedsandel på 22%, målt i antal solgte bind, mod 35% for de fysiske boghandlere (se figur 4). Internettet tegner sig for 25% af bogsalget.

Figur 4: Markedsandele 2013

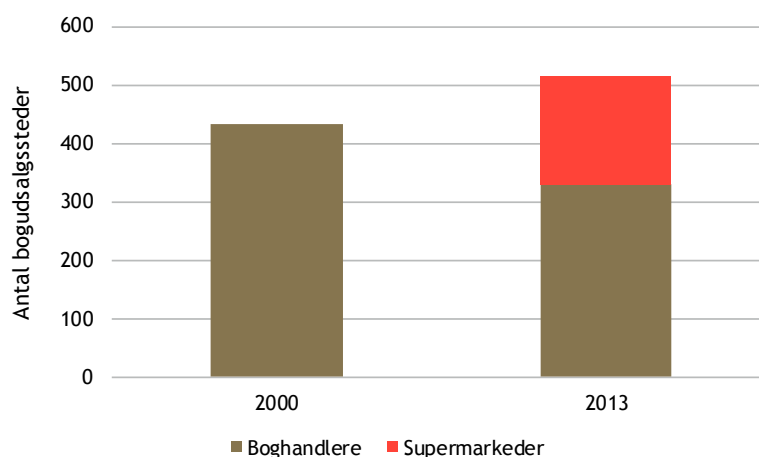

Kilde: Spørgeskemaundersøgelsen, 2013

Note: Markedsandelen er målt på antal solgte bøger

Samlet set er antallet af bogudsalgssteder steget, selvom antallet af boghandlere er faldet, se figur 5. Der er i 2013 ca. 184 større supermarkeder med et egentlig udvalg af bøger (kæderne Bilka, Føtex og Kwickly). Hertil kommer et stort antal øvrige supermarkeder, som sælger enkelte bogtitler som spotvarer eller har et lille udvalg af bøger.

Figur 5: Antal fysiske bogudsalgssteder i 2000 og 2013

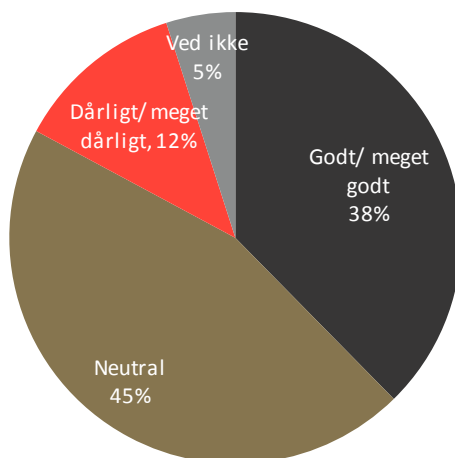
Kilde: Se afsnit A.4.2 og A.4.3.

Note: Kun større supermarkeder med et egentligt udvalg af bøger (Bilka, Føtex og Kwickly) er medtaget i figuren.

Tallet for 2013 angiver status medio året.

Flertallet af respondenterne i spørgeskemaundersøgelsen tilkendegiver, at de er godt tilfredse med denne udvikling. Direkte adspurgt svarer 38%, at udviklingen med færre boghandlere og bogsalg i supermarkeder stemmer 'godt' eller 'meget godt' overens med deres behov for køb af bøger, se figur 6. 12% svarer 'dårligt' eller 'meget dårligt', mens resten er neutrale over for udviklingen.

Figur 6: Bogkøbernes holdning til udviklingen med færre boghandlere og bogsalg i supermarkeder

Kilde: Spørgeskemaundersøgelsen

Note: Formuleringen af spørgsmålet: "Siden 2001 er antallet af boghandlere faldet fra cirka 430 til cirka 300 butikker. Til gengæld kan man købe bøger i mange supermarkeder. Hvordan stemmer denne udvikling overens med dit behov for køb af bøger?"

Udvalget af titler i de forskellige salgskanaler

Udvalget af titler på hylderne selv i de større supermarkeder er markant mindre og typisk mere snævert end i en gennemsnitlig boghandel. Vores undersøgelser indikerer, at de større supermarkeder typisk har i omegnen af 500 forskellige titler på hylderne på et givent tidspunkt. Udvalget er de senere år blevet mere fokuseret mod de genrer, som kunderne i særlig grad efterspørger, mens supermarkederne i starten typisk havde et mere bredt udvalg af genrer (ifølge interviews med bl.a. en supermarkeds kæde). Det betyder, at udvalget i supermarkederne i dag i højere grad end hos boghandlerne består af bestsellers (herunder krimier), kogebøger og øvrige populære fagbøger.

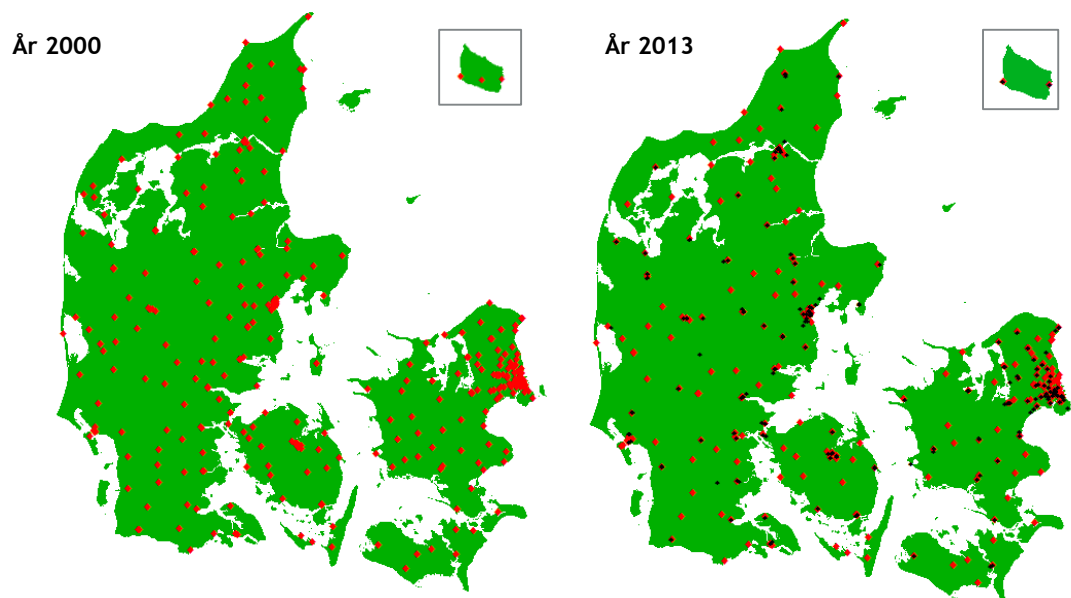
Boghandlerne har ifølge vores undersøgelser et betydeligt bredere udvalg på hylderne end supermarkederne. Desuden kan kunderne i en boghandel bestille bøger hjem fra forlagene, hvilket ikke kan lade sig gøre i et supermarked. Forbrugerne kan dog hjemmefra selv bestille bøger hjem via en internetboghandler.

Flere af markedsdeltagerne (bl.a. Boghandlerforeningen, Forlæggerforeningen og forfatterforeningerne) giver udtryk for, at boghandlerne er blevet mere tilbageholdende med at tage de lidt smallere titler hjem på hylderne. Dette skulle være sket i takt med, at boghandlernes indtjening på bestsellerne bliver presset af supermarkederne.¹ Det har ikke været muligt af fremskaffe konkrete tal til at belyse dette. Spørgeskemaundersøgelsen kan imidlertid ikke bekræfte billedet af, at tilgængeligheden af bøger skulle være faldet; se afsnit 4.2 og 5.1.

¹ Dette er beskrevet i Danske Skønlitterære Forfattere, et al. (2013).

Udviklingen i tilgængeligheden for de forskellige salgskanaler, er illustreret i figur 7

Figur 7: Placering af fysiske bogudsalgssteder i år 2000 og 2013

Kilde: Hjemmesiden 'Boghandlere i Danmark' og Incentives undersøgelser. Se afsnit A.4.

Note: Hver rød prik udgør én boghandel. Hver sort prik udgør ét større supermarked med bogudsalg.

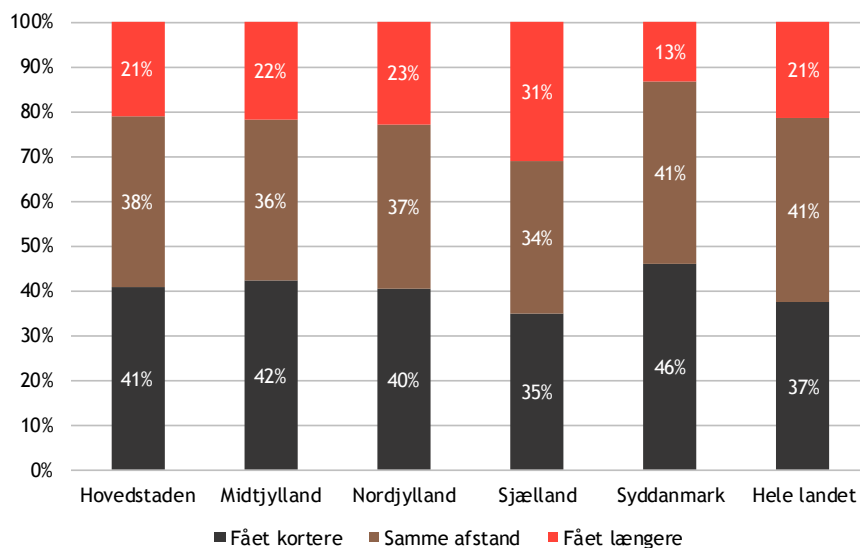
4.2 Afstanden og tilgængelighed til nærmeste bogudsalgssted

Vi har undersøgt, hvad udviklingen i Danmarkskortet for bogudsalgssteder har betydet for, hvor langt den gennemsnitlige dansker skal rejse for at købe en bog. Vi har udvalgt knap 1000 tilfældige navne fra telefonbogen og kortlagt adresserne på samtlige fysiske boghandlere i år 2000 og 2013.

Internetboghandlere er naturligvis ikke medtaget i analysen. Vi har beskrevet den bagvedliggende metode nærmere i afsnit A.4.

Vi har illustreret tilgængeligheden (målt ift. afstand), fordelt på regioner, i figur 8. Udviklingen i bogmarkedet siden 2000 har betydet, at knap 40% af danskerne har fået kortere afstand til et bogudsalgssted, mens lige over 20% har fået længere til et bogudsalgssted. Især i Region Syddanmark har flere fået kortere til et bogudsalgssted, mens det modsatte er tilfældet i Region Sjælland, hvor relativt mange har fået længere til nærmeste bogudsalgssted.

Figur 8: Andel af bogkøberne, som har fået kortere eller længere til nærmeste bogudsalgssted fra 2000-2013

Kilde: Incentives undersøgelser, se afsnit A.4.

Note: Et bogudsalgssted forstås her som en fysisk boghandel eller et supermarked med et egentligt udvalg af bøger (kæderne Bilka, Føtex og Kvickly).

Billedet ovenfor dækker over, at relativt mange forbrugere har fået lidt kortere til nærmeste bogudsalgssted, da de større supermarkeder med bøger ofte ligger i bycentre, hvor der også er en boghandel. Men samtidig er der en mindre del af forbrugerne, som har fået markant længere til nærmeste bogudsalgssted, da der jo er lukket en del boghandlere i perioden.

Det betyder, at den gennemsnitlige afstand til nærmeste bogudsalgssted faktisk er steget en smule fra 5,4 km i 2000 til 5,9 km i 2013, se tabel 3. Afstanden til nærmeste boghandel er steget med 1,0 km til 6,4 km. Den største stigning er sket i Region Midtjylland, hvor den nærmeste boghandel nu i gennemsnit er 8,9 km væk mod 6,3 km i år 2000.

Tabel 3: Den gennemsnitlige rejsesafstand til nærmeste bogudsalgssted i 2000 og 2013, km

Region	Nærmeste boghandel, 2000	Nærmeste boghandel, 2013	Nærmeste supermarked med bogudsalg, 2013	Nærmeste bogudsalgssted, 2013
Hovedstaden	2,2	2,8	3,2	2,4
Sjælland	6,5	7,5	9,6	6,8
Syddanmark	7,1	8,1	12,9	7,7
Midtjylland	6,3	8,9	14,4	8,1
Nordjylland	6,5	7,3	10,9	6,8
Hele landet	5,4	6,4	9,2	5,9

Kilde: Incentives undersøgelser, se afsnit A.4.

Note: Et bogudsalgssted forstås her som en fysisk boghandel eller et supermarked med et egentligt udvalg af bøger (kæderne Bilka, Føtex og Kvickly).

Tilgængelighed

Tilgængelighed er mere end afstand fra bopæl. Det er også et spørgsmål om, hvorvidt bøgerne kan købes de steder, man færdes i hverdagen. I den forbindelse er det interessant, at spørgeskemaundersøgelsen viser, at mens 46% af bogkøberne i boghandlere transporterede sig til indkøbsstedet² med det primære formål at købe bøger, så var det kun tilfældet for 5% af de bogkøbere, som købte deres sidste bog i et supermarked. Resten (95%) havde altså andre ærinder ved indkøbsstedet, og man kan derfor sige, at bøgerne var direkte tilgængelige uden yderligere omveje.

I spørgeskemaundersøgelsen erklærer 41% af respondenterne sig da også enige i udsagnet om, at det er blevet nemmere af finde de bøger, de gerne vil købe, mens kun 15% er uenige i udsagnet. Tilsvarende er kun 7% enige i et udsagn om, at de køber færre boggaver, fordi der er kommet færre boghandlere, mens 61% er uenige.

---

² "Indkøbssted" er i spørgeskemaet defineret som "indkøbsstrøg, butikcenter eller lignende".

5 Udvalg, kvalitet og rådgivning

Kvaliteten og bredden af de bøger, som forbrugerne kan købe, er åbenlyst vigtige for at få en god læseoplevelse. Kvaliteten af kulturprodukter er imidlertid i sin natur et meget subjektivt begreb. En bog, som den ene læser synes er fantastisk, kan være nærmest ulæselig for andre læsere. Derfor er det også vigtigt med et bredt udvalg af bøger, som vil gøre det nemmere for forbrugerne at finde en bog, som passer netop deres ønsker og smag. Her kommer rådgivningen også ind i billedet for at hjælpe forbrugere på vej i bogjungen.

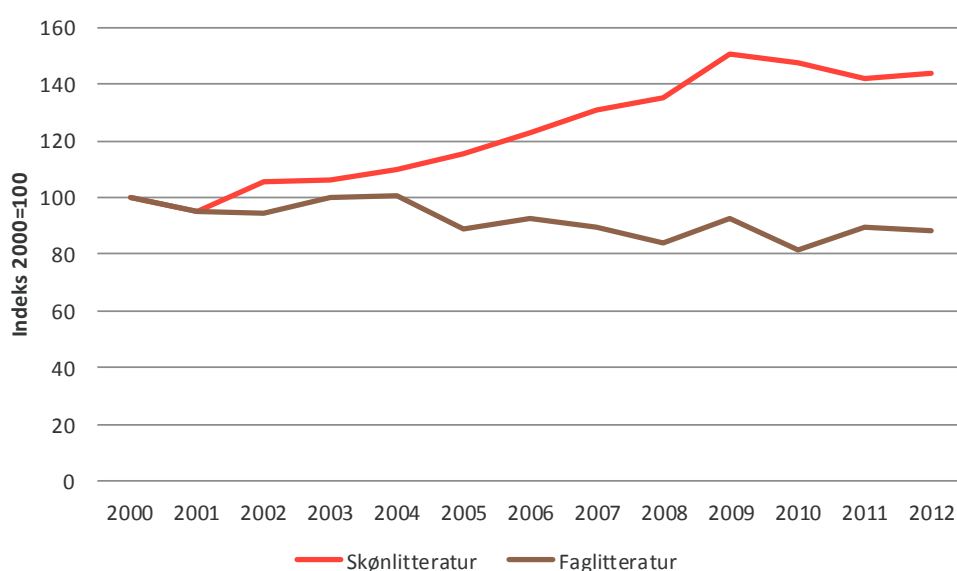
5.1 Bredden af udvalget

Antallet af skønlitterære nyudgivelser er steget med 44% siden 2000 ifølge DBC's udgivelsesstatistik. I samme periode er antallet af faglitterære titler faldet med 12%. Udviklingen er illustreret i figuren nedenfor.

I perioden er antallet af selvudgivelser og udgivelser fra mikroforlag vokset betydeligt, hvilket blandt andet er muliggjort af den teknologiske udvikling. Det betyder, at en ukendt andel af væksten i udbuddet af skønlitteratur kommer fra disse nye kilder. Nogle af markedsdeltagerne (bl.a. Forlæggerforeningen og Boghandlerforeningen) giver udtryk for, at blandt selvudgivelser og udgivelser fra mikroforlag er kvaliteten af den redaktionelle proces og "nåleøjet" for at få udgivet en bog ofte ikke på højde med niveauet fra de mere traditionelle forlag.

Der findes ikke nogen statistik, der belyser fordelingen af nyudgivelser på de forskellige typer af udgivere.

Figur 9: Antal nyudgivelser (førsteudgaver)

Kilde: DBC (2013) og Forlæggerforeningen (1998-2007)

Note: Omfatter bøger over 48 sider. Skønlitteratur er inklusive børne- og ungdomsbøger.

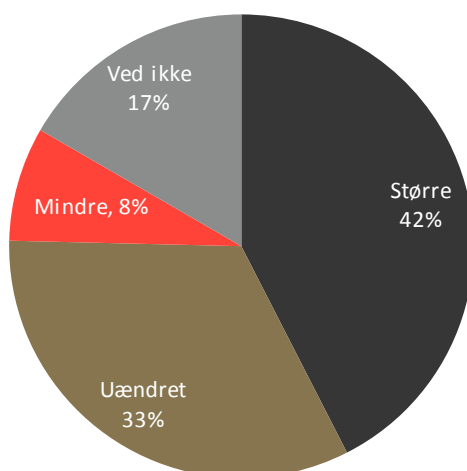
Ét er, hvor mange titler, der bliver produceret, og fx kan bestilles hjem fra fysiske boghandlere eller internetboghandlere. Noget andet er bredden af det udvalg, der er umiddelbart tilgængeligt for forbrugere i butikkerne. Denne problemstilling er beskrevet nærmere i afsnit 4.1.

Når man spørger forbrugerne, så har knap halvdelen (42%) det indtryk, at udvalget af bøger er blevet større de sidste 3-5 år. Kun 8% tilkendegiver, at udvalget efter deres opfattelse er blevet mindre (se figur 10). Det indikerer, at bredden af udvalget set med forbrugernes øjne samlet set er vokset de senere år.

Figur 10: Forbrugernes indtryk af udvalget på bogmarkedet i forhold til for 3-5 år siden.

Kilde: Spørgeskemaundersøgelsen

Note: Formulering af spørgsmålet: "Hvordan er dit indtryk af udvalget på bogmarkedet i forhold til for 3-5 år siden?"

5.2 Forbrugernes opfattelse af udvalget

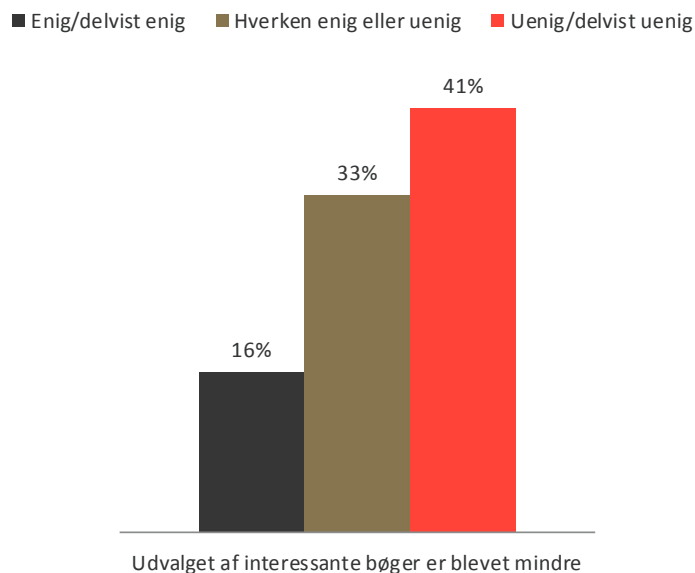
Begrebet 'kvalitet' er som nævnt en subjektiv størrelse, når man taler om bøger. Kvaliteten af en bog kan ikke bedømmes på en objektiv skala på samme måde som fx kvaliteten af en stålbjælke, der kan måles i brudstyrken eller modstandsdygtigheden over for korrosion. Vi har derfor ikke foretaget konkrete undersøgelser af kvalitetsparameteren. I stedet har vi undersøgt forbrugernes opfattelse af udbudet af – for dem – interessante bøger.

Vores spørgeskemaundersøgelse peger på, at der samlet set er kommet større udvalg af interessante bøger set med forbrugernes øjne, se figur 11. 41% erklærer sig uenige i, at udvalget af interessante bøger er blevet mindre de sidste 3-5 år, og kun 16% erklærer sig enige.³

---

³ Spørgeskemaundersøgelsen omfattede også et spørgsmål, hvor respondenterne skulle tage stilling til, hvor tilfredse de er med de bøger, de kan købe i dag i, forhold til for 3-5 år siden. Desværre var der en trykfejl i den ringeste svar-kategori, så der i stedet for "Meget mindre tilfreds" stod "Meget mere tilfreds". Denne kategori optrådte altså to

Figur 11: Forbrugernes opfattelse af udviklingen på bogmarkedet de sidste 3-5 år

Kilde: Spørgeskemaundersøgelsen

5.3 Betydningen af rådgivning

Der er kommet markant færre boghandlere siden liberaliseringens start, og en betydelig del af bogsalget er overtaget af supermarkederne og internetboghandlere. Vores undersøgelser bekræfter, at supermarkederne generelt set ikke tilbyder rådgivning ved bogkøb i deres butikker. Nogle supermarkeds kæder har dog boganmeldelser på deres hjemmeside og anbefalinger af bøger i deres tilbudsaviser. Omvendt er der i de fleste boghandlere faguddannet personale med betydeligt kendskab til de aktuelle bøger til at rådgive kunderne.

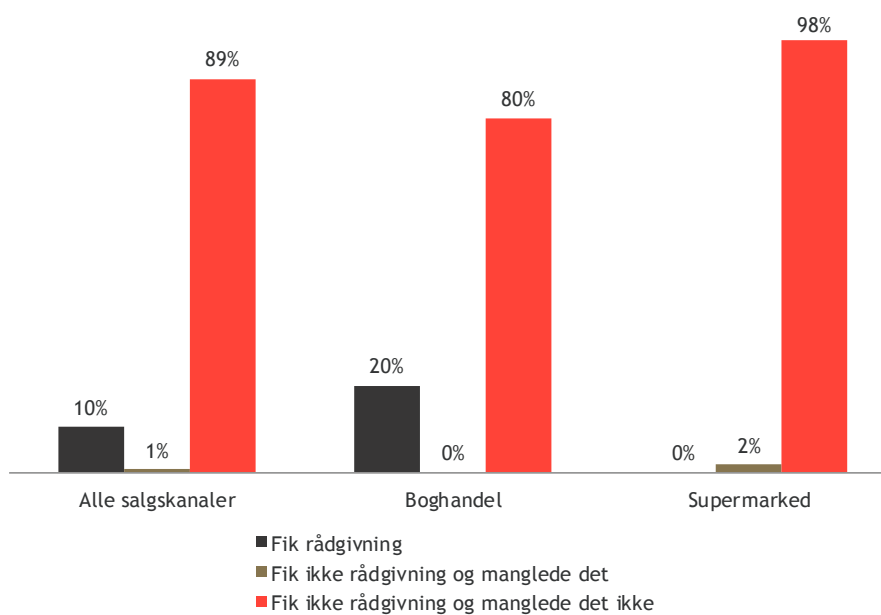
Imidlertid er det kun relativt få af forbrugerne, som benytter sig af rådgivning, og der er næsten ingen, som siger, at de mangler rådgivning (se figur 12). Blandt kunderne i boghandlerne benytter 20% sig af rådgivning, mens ingen af kunderne i supermarkederne naturligt nok får rådgivning. Kun 2% af supermarkeds kunderne angiver, at de manglede rådgivning. Blandt dem, der fik rådgivning i boghandlere, angiver 58%, at det påvirkede deres bogkøb, så de enten købte en anden bog end først planlagt eller købte flere bøger, end de ville have gjort uden rådgivning.

gange. Vi har derfor valgt ikke at bruge resultaterne fra spørgsmålet i analysen. Vi kan dog oplyse, at 11% svarede "Lidt mere tilfreds", mens 4% svarede "Lidt mere utilfreds". Flertallet af respondenterne (70%) svarede "Uændret".

Figur 12: Forbrugernes opfattelse af rådgivning ved seneste bogkøb

---

Kilde: Spørgeskemaundersøgelsen

6 Prisen på bøger

Et væsentligt argument bag beslutningen om at liberalisere bogmarkedet var et ønske om at sikre en større priskonkurrence på bøger. Alle markedsaktørerne i vores interessentinterviews (se bilag A.5) udtaler da også samstemmende, at liberaliseringen og den øgede konkurrence har givet et pres på priserne i nedadgående retning. Og prisen betyder noget for forbrugerne: 41% af bogkøberne i vores spørgeskemaundersøgelse angiver prisen som en af årsagerne til deres valg af butik ved deres seneste bogkøb. Til sammenligning angiver eksempelvis 13% af bogkøberne ”en god købsoplevelse” som en årsag til valget af butik, mens 9% angiver, at de valgte butikken på grund af ”god rådgivning/vejledning”.

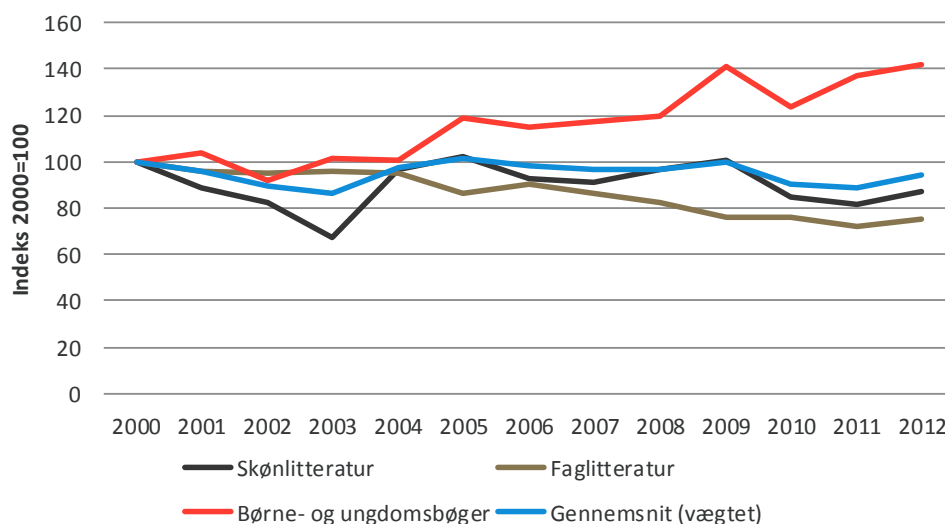
Det er imidlertid vanskeligt at opgøre udviklingen i prisen på bøger. Bøger er forskellige; der er korte og lange bøger, paperbacks og førsteudgaver, bøger med farvetryk og bøger kun med tekst, gennemredigerede og gennemresearchede bøger og de lidt ”hurtige” udgivelser. Samtidig er de tilgængelige statistikker om bogsalg ret begrænsede og omfatter eksempelvis kun en meget grov opdeling af det samlede bogsalg.

I denne analyse har vi alligevel valgt at vove pelsen og præsentere et bud på udviklingen i bogpriserne på baggrund af de bedst tilgængelige data – med de styrker og svagheder, de nu engang har.

6.1 Prisudviklingen på bøger

Den indekserede udvikling i forbrugerpriserne på bøger, opdelt i genrer, er illustreret i figur 13.

Figur 13: Udviklingen i forbrugerprisen på bøger justeret for inflation

Kilde: Egne beregninger baseret på Forlæggerforeningen og Bogmarkedet (2001-2012) og Incentives undersøgelser.
 Noter: Tallene er korrigeret og omregnet i forhold til den oprindelige kilde, jf. afsnit A.2 i appendikset. Der er tale om estimerede tal med en vis usikkerhed. Tallene omfatter alle salgskanaler undtagen direkte salg til forbruger. Gennemsnittet er vægtet med antallet af solgte bøger.

Liberaliseringen af bogmarkedet

Siden 2000 er den gennemsnitlige pris på skønlitterære bøger faldet med i alt omkring 12%, når man justerer for inflation. For faglitteratur har faldet i de gennemsnitlige priser været på omkring 24% siden år 2000.

For børne- og ungdomsbøger ser man i samme periode en stor stigning i den gennemsnitlige pris. Det har ikke været muligt præcist at afdække årsagen til denne stigning, men interviews med aktørerne på markedet har ikke givet grund til at tro, at prisstigningen skyldes liberaliseringen.⁴ En mulig forklaring på stigningen kan være, at sammensætningen af salget inden for denne kategori kan have ændret sig, så forbrugerne i dag i højere grad køber de dyrere udgivelser. Eksempelvis forklarer Forlæggerforeningen i Bogbarometret for 2005, at den store stigning i gennemsnitsprisen fra 2004 til 2005 bl.a. skyldes et stort salg af den seneste Harry Potter bog, som prismæssigt skiller sig ud fra de øvrige børne- og ungdomsbøger ved at være markant dyrere (og have et højere sidetal).

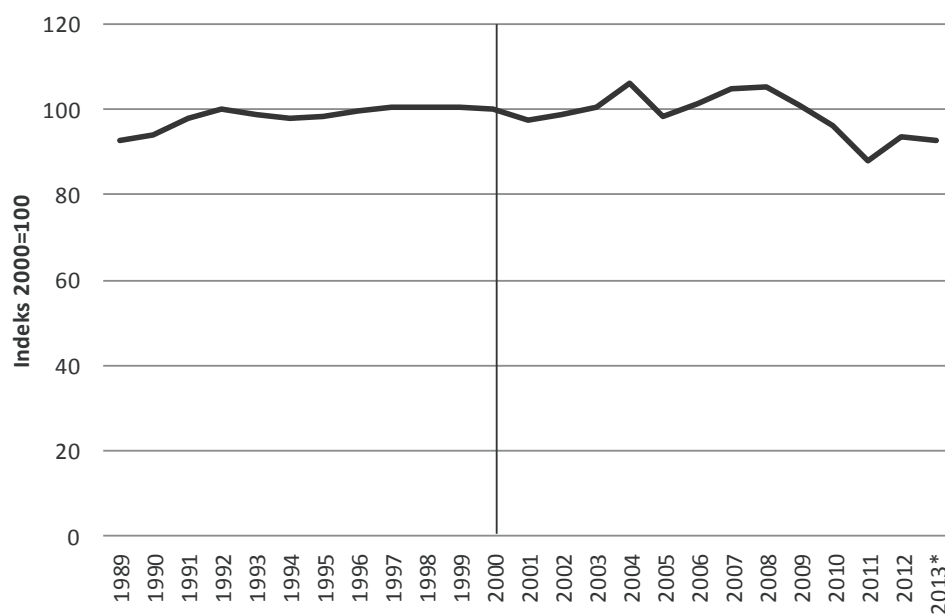
Prisudviklingen for bøger præsenteret ovenfor har vi baseret på Forlæggerforeningen og Bogmarkedet (2001-2012), som er den mest dækkende statistik over bogsalget i Danmark. Statistikken har dog en række svagheder. Vi har så vidt muligt korrigeret for disse, men korrektionerne er behæftet med en vis usikkerhed. Vi har beskrevet egenskaberne ved statistikken og vores korrektioner af tallene nærmere i afsnit A.2 i appendikset. Det har ikke været muligt at vurdere, i hvilket omfang eventuelle ændringer i sammensætningen af salget inden for hver kategori har påvirket de gennemsnitlige priser.

Billedet af generelt faldende priser på bøger siden 2000 underbygges af forbrugerprisstatistikken fra Danmarks Statistik, jf. figur 14. Før 2000 viser tallene fra Danmarks Statistik, at priserne på bøger steg i takt med de generelle forbrugerpriser eller lidt hurtigere. Det modsatte er tilfældet i perioden efter 2000, hvor priserne på bøger frem mod 2013 samlet set er faldet, når man korrigerer for inflation. Bogprisindekset har dog vist ret store udsving; især efter 2004, hvor statistikken blev lagt om, så den nu kun omfatter de bedst sælgende bøger. Det er altså vigtigt at holde sig for øje, at Danmarks Statistik-tallene fra 2004 og frem bør opfattes som et prisindeks for bestsellerne.

---

⁴ Det understøttes af, at respondenter i vores spørgeskemaundersøgelse, hvis seneste bogkøb var en børne- eller ungdomsbog, havde samme vurdering af, hvorvidt liberaliseringen var til fordel eller ulempe for dem, som de øvrige respondenter (jf. også figur 1).

Figur 14: Forbrugerprisindeks for bøger justeret for inflation

Kilde: Danmarks Statistik og egne beregninger

Note: Der er databrud i forbrugerprisindekset for bøger i 2004, hvorefter indekset kun er baseret på de mest solgte bøger, jf. også afsnit A.2.2. * Udviklingen i 2013 er baseret på data for perioden oktober 2012-september 2013.

7 Salget af bøger

Nem og praktisk adgang til at købe gode bøger, høj kvalitet og lave priser. Det er alt sammen faktorer, som er bestemmende for, hvor mange bøger der bliver solgt, og hvor mange danskere der læser bøger.

I dette afsnit kigger vi nærmere på udviklingen i bogsalget og andelen af boglæsende danskere. Ligesom med priserne er de tilgængelige statistikker om antal solgte bøger begrænsede, så vi baserer analysen på de bedst tilgængelige data med de forbehold, det giver.

7.1 Udviklingen i bogsalget

Siden år 2000 er salget af både skønlitteratur og faglitteratur i boghandlere og supermarkeder, målt i antal bind, vokset betragteligt. For skønlitteratur vurderer vi, at stigningen er på 25%, og for faglitteratur estimerer vi stigningen til 17% for perioden som helhed i boghandlere og supermarkeder. Til sammenligning er befolkningstallet i Danmark fra 1. januar 2000 til 1. januar 2013 steget med 5% ifølge Danmarks Statistik. Vi bemærker, at salget af bøger i bogklubber i er faldet i perioden, men på grund af databrud og ændringer i opgørelserne i bogstatistikkerne har det ikke været muligt at danne en konsistent tidsserie for denne salgskanal.

Salget af børne- og ungdomsbøger er i samme periode næsten halveret, så det i 2012 udgør cirka 14% af det samlede antal solgte bøger. Dette er sket samtidig med, at gennemsnitsprisen på de solgte børne- og ungdomsbøger er steget kraftigt, som vi beskrev i afsnit 6, hvor årsagen til udviklingen bl.a. tilskrives salget af Harry Potter-bøger. Det har ikke været muligt at indkredse årsagen til denne udvikling nærmere, men tallene indikerer altså, at der bliver solgt færre, men dyrere børne- og ungdomsbøger. En anden mulig forklaring kunne være, at markedet for de billigste børne- og ungdomsbøger har oplevet stærkere konkurrence fra andre medieplatforme, eksempelvis computerspil og internet.⁵ Endelig har folkebibliotekerne i perioden reduceret deres indkøb af børnebøger fra ca. 600.000 bind i år 2000 til ca. 400.000 bind i år 2012. Det svarer til knap en tiendedel af faldet i salget af børne- og ungdomsbøger.⁶

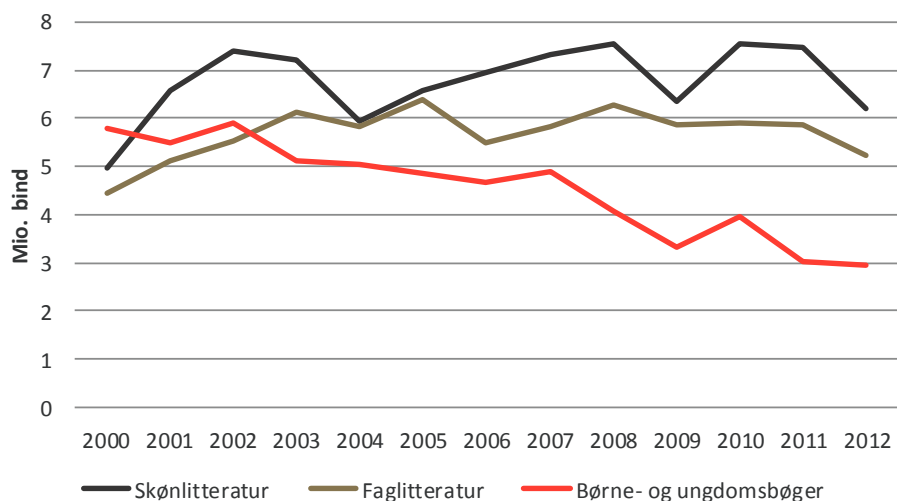
Udviklingen i bogsalget er illustreret i figur 15. Opgørelsen er baseret på Forlæggerforeningens Bogbarometer og er behæftet med nogen usikkerhed, som vi beskriver nærmere i afsnit i A.2 i appendikset.

---

⁵ I spørgeskemaundersøgelsen har vi spurgt respondenterne, om de køber færre bøger i dag end for 3-5 år siden, og i så fald hvorfor. Forklaringerne blandt børnebogs-køberne er her de samme som for bogkøberne generelt; jf. afsnit 7.3.

⁶ Kilde: Styrelsen for bibliotek og medier (2010) og Danmarks Statistik (2013). Bemærk at forlagenes direkte salg til biblioteker ikke er med i tallene i figur 15.

Figur 15: Udviklingen i bogsalget

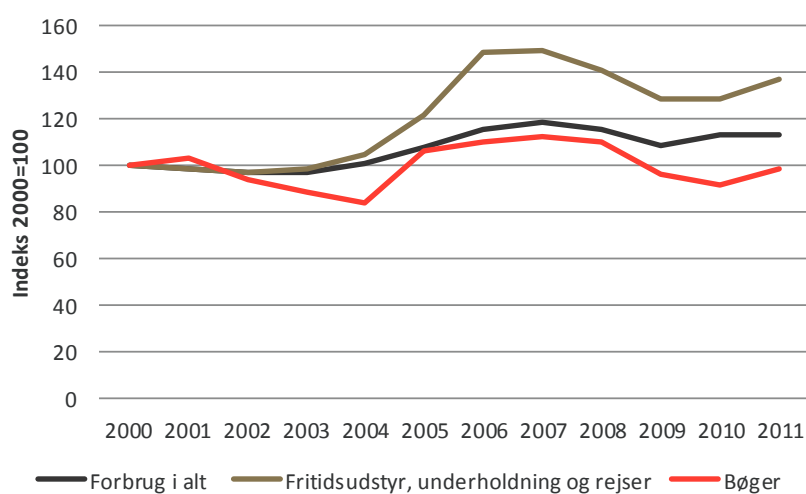

Kilde: Baseret på Forlæggerforeningen og Bogmarkedet (2001-2012).

Note: Tallene er korrigeret i forhold til den oprindelige kilde, jf. afsnit A.2 i appendikset. Der er tale om estimerede tal med en vis usikkerhed. Tallene omfatter alle salgskanaler undtagen forlagenes direkte salg til forbruger (herunder bogklubber).

Danmarks Statistik undersøger løbende danskernes forbrugsvaner. Ifølge forbrugsundersøgelsen brugte danskerne i 2011 omtrent det samme beløb på køb af bøger, som de gjorde i 2000 (justeret for inflation), jf. figur 16. Hvis priserne på bøger samtidig er faldet, så betyder det, at danskerne købte flere bøger i 2011 end i 2000. Undersøgelsen bekræfter altså billedet af, at danskerne samlet set køber flere bøger i dag sammenlignet med før liberaliseringen.

Figur 16: Danskernes forbrug på forskellige varegrupper, justeret for inflation

Kilde: Danmarks Statistik

Note: Data er fra Danmarks Statistiks forbrugsundersøgelse, som indsamles over 3 år og omregnes til det midterste år. Fx indeholder tallet for 2011 data, der er indsamlet i perioden 2010-2012.

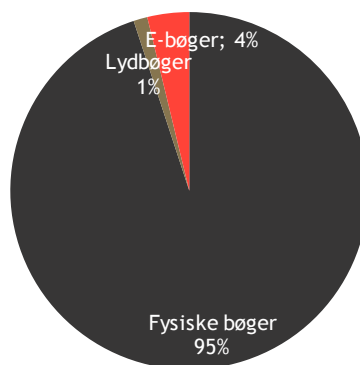

7.1.1 Nye elektroniske platforme

E-bøger fandtes stort set ikke før liberaliseringen, men de er nu begyndt at få en vis udbredelse. Samtidig er udbredelsen af lydbøger steget i takt med fremkomsten af digitale lydafspillere og nemmere distribution og håndtering af lydmediet.

Ifølge vores spørgeskemaundersøgelse udgør de nye platforme dog stadig en ganske lille del af det samlede bogsalg med hhv. 4% og 1% for e-bøger og lydbøger, se figur 17. Dette tal stemmer godt overens med Forlæggerforeningens årsstatistik, som vurderer, at 5% af forlagernes omsætning i 2012 kom fra digitale udgivelser. Vi har derfor ikke behandlet disse platforme nærmere i vores undersøgelse og de indgår ikke i vores opgørelse af forbrugergevinsten, men vi noterer os, at alle markedsdeltagerne i vores interessentinterviews vurderer (se bilag A.5), at e-bøgernes markedsandel vil stige i de kommende år. Hvis vi havde medregnet ændringen i forbrugergevinsten i bogsalget via de nye elektroniske platforme ville det have trukket i retning af en større samlet stigning i forbrugergevinsten.

Figur 17: Markedsandelen for e-bøger og lydbøger

Kilde: Spørgeskemaundersøgelsen

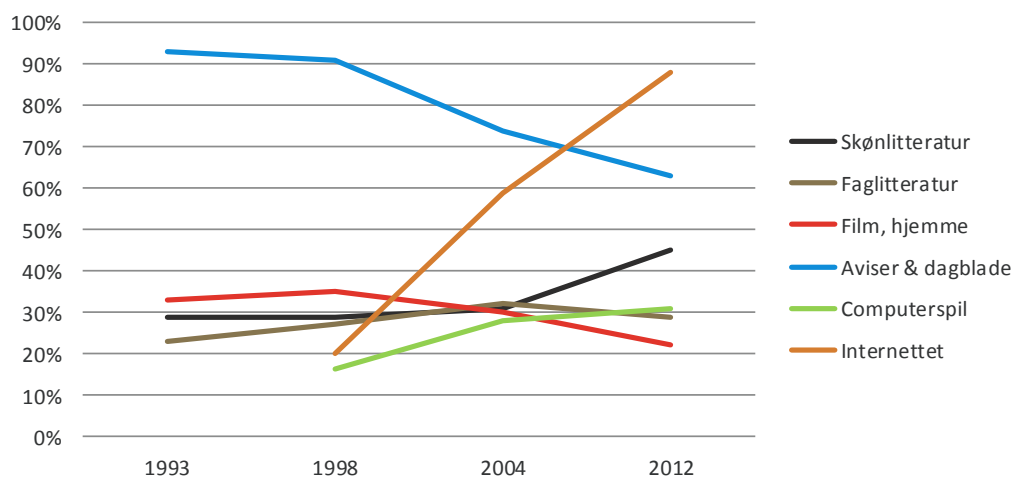
Note: Baseret på respondenternes seneste bogkøb

7.2 Boglæsere i Danmark

Når man spørger, hvor ofte folk læser eller lytter til skønlitteratur, så angiver en kraftigt stigende andel af danskerne, at de dagligt eller ugentligt bruger tid på skønlitteratur. Andelen er steget fra 29% i 1998 til 45% i 2012, se figur 18.

Tilsvarende er andelen af respondenter, der angiver at de aldrig bruger tid på skønlitteratur, faldet i perioden (fra 28% til 21%). Det bekræfter billedet af, at der er kommet lidt flere læsere, og at de eksisterende læsere køber og læser bøger oftere end tidligere. Det er bemærkelsesværdigt set i lyset af den stigende konkurrence om danskernes fritid fra bl.a. internettet og computerspil.

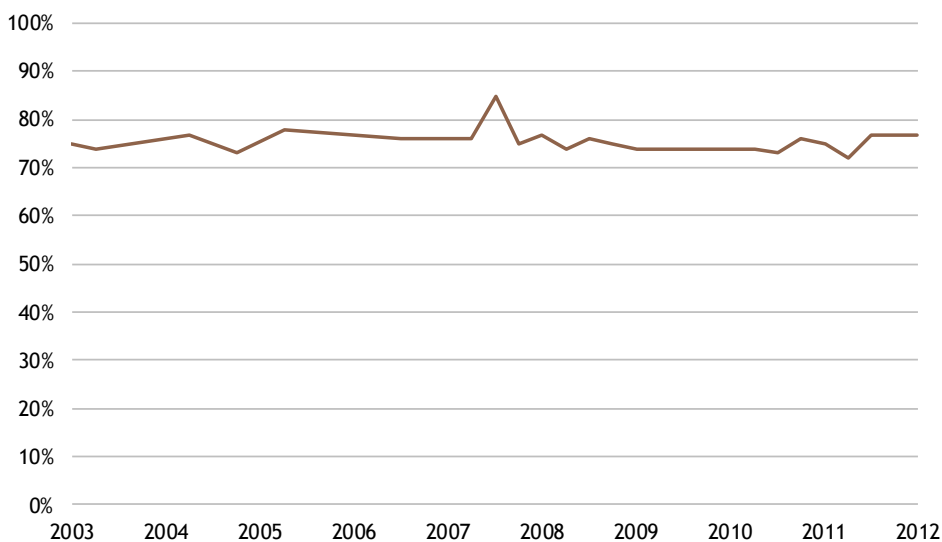
Figur 18: Andel af danskere, som dagligt eller ugentligt bruger tid på udvalgte medier

Kilde: Danskernes medievaner, Kulturministeriet (2012)

I anden spørgeskemaundersøgelse angiver omkring 3 ud af 4 af de adspurgte danskere over 15 år, at de har læst mindst én bog inden for det seneste år, jf. figur 19. Denne andel har været stort set uændret siden 2003, hvorfra vi har data. Der er dog sket en marginal stigning fra 75% i 2003 til 77% i 2012.

Figur 19: Andel af danskere over 15 år, som har læst mindst én dansksproget bog inden for det seneste år

Kilde: Boghandlerforeningen og Forlæggerforeningen (2012)

7.3 Hvorfor køber danskerne flere bøger?

I vores spørgeskemaundersøgelse svarer 21% af forbrugerne, at de køber flere bøger end for 3-5 år siden, mens 32% køber færre bøger end for 3-5 år siden.⁷ Cirka 42% vurderer, at de køber et uændret antal bøger. Der kan være mange forklaringer på, hvorfor den enkelte bogkøber vælger at købe flere eller færre bøger. Pris og tilgængelighed er blot to parametre.

I spørgeskemaundersøgelsen er tid den vigtigste forklaring på ændringen i respondenternes bogkøb, se figuren nedenfor. Det tager tid at læse bøger, så hvis man får mere eller mindre tid til den type aktiviteter, så påvirker det direkte købet af bøger.

Der er imidlertid en interessant forskel på svarene blandt dem, der har øget deres bogkøb, og dem, der har reduceret deres bogkøb.

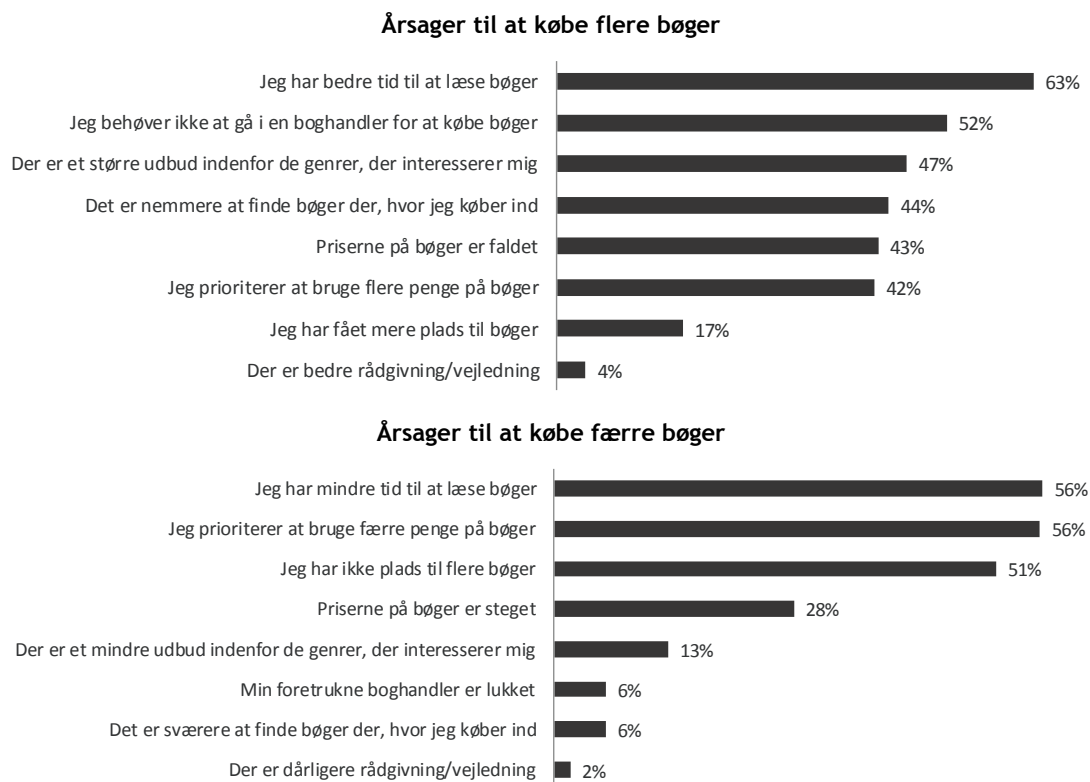
Hvis man ser nærmere på dem, der i dag køber flere bøger end tidligere, så nævner en stor andel en række årsager, som er direkte knyttet til liberaliseringen. Nemlig, at de ikke behøver gå i en boghandel for at købe bøger (52%) eller at det er nemmere at finde bøger der, hvor de køber ind (44%). En stor andel angiver også lavere priser som årsag (43%).

Omvendt nævner kun relativt få blandt dem, som køber færre bøger, årsager, som kan være knyttet til liberaliseringen. 6% peger på, at deres foretrukne boghandler er lukket, 13% nævner et mindre udbud, og kun 2% nævner dårligere rådgivning. I stedet nævner de mere generelle årsager, fx ændret prioritering (56%) eller manglende plads til bøger (51%).

---

⁷ Bemærk at spørgeskemaundersøgelsen frasorterer forbrugere, som aldrig køber bøger. Derfor er den generelle stigning i andelen af danskere, som læser, ikke med i spørgeskemaundersøgelsen, og man kan derfor *ikke* på baggrund af disse tal konkludere, at spørgeskemaundersøgelsen skulle pege på, at der bliver solgt færre bøger.

Figur 20: Forbrugernes årsager til, at de køber flere/færre bøger i dag end for 3-5 år siden

Kilde: Spørgeskemaundersøgelsen

Note: Respondenterne var først blevet spurgt, om de købte flere eller færre bøger. De skulle derefter tage stilling til hver enkelt årsagsforklaring (ja/nej/ved ikke). Figuren viser andelen, som valgte 'ja'. Rækkefølgen på svarmulighederne i spørgeskemaet var randomiseret.

8 Appendiks: Kilder og metode

A.1 Forbrugergevinsten

Et centralt element i analysen er at estimere, hvilke konsekvenser liberaliseringen har for bogkøbernes forbrugergevinst. Det er vanskeligt at opgøre forbrugergevinsten med stor nøjagtighed, især når vi som her betragter et marked over lang tidsperiode, hvor markedet er blevet påvirket af mange ændringer samtidig med liberaliseringen, og hvor de tilgængelige data er begrænsede. Estimatet må man derfor betragte som et bedste skøn baseret på det tilgængelige materiale, som er behæftet med betydelig usikkerhed.

For at estimere forbrugergevinsten anvender vi begrebet *forbrugerskud* fra økonomisk velfærdsteori. Forbrugergevinsten forstås vi dermed som ændringen i forbrugerskuddet på bogmarkedet som følge af liberaliseringen. Forbrugerskuddet kan tolkes som den gevinst, målt i kroner og øre, som forbrugerne får ved at handle på et marked.

Parametre

I princippet indgår alle de parametre, som har betydning for læsernes glæde eller værdi ved at læse en bog i begrebet forbrugerskud. Herunder læserens oplevelse af bogens kvalitet, købsoplevelsen, prisen på bogen mv. I praksis er vi dog begrænset til at medtage de parametre, vi kan kvantificere og værdisætte bedst muligt. I denne analyse har det været muligt at medtage:

- prisen på bogen
- antallet af solgte bøger
- transportomkostningerne ved bogkøbet.

De øvrige parametre beskriver vi kvalitativt, når vi afrapporterer forbrugergevinsten; så vidt muligt baseret på faktiske data eksempelvis fra spørgeskemaundersøgelsen.

Vi beskriver vores estimat af transportomkostningerne i afsnit A.4.4. Priser og mængder bliver udledt fra eksisterende datakilder, og vi korrigerer så vidt muligt statistikkerne for databrud og lignende. Denne proces har vi beskrevet nærmere i afsnit A.2. Alle priser måler vi i faste priser for at korrigere for den generelle prisudvikling (inflation) i perioden.

Opdeling i delmarkeder

For at neutralisere effekten af ændringer i sammensætningen af bogsalget er det ønskeligt at opdele analysen i så mange delmarkeder, som muligt. De bogstatistikker, der er tilgængelige, giver desværre kun mulighed for en ret grov opdeling af det samlede bogmarked i kategorierne⁸:

- Skønlitteratur
- Faglitteratur
- Børne- og ungdomsbøger

---

⁸ Jf. Bogbarometret. Statistikken indeholder også skole- og undervisningsbøger, som imidlertid ikke er en del af denne analyse.

Liberaliseringen af bogmarkedet

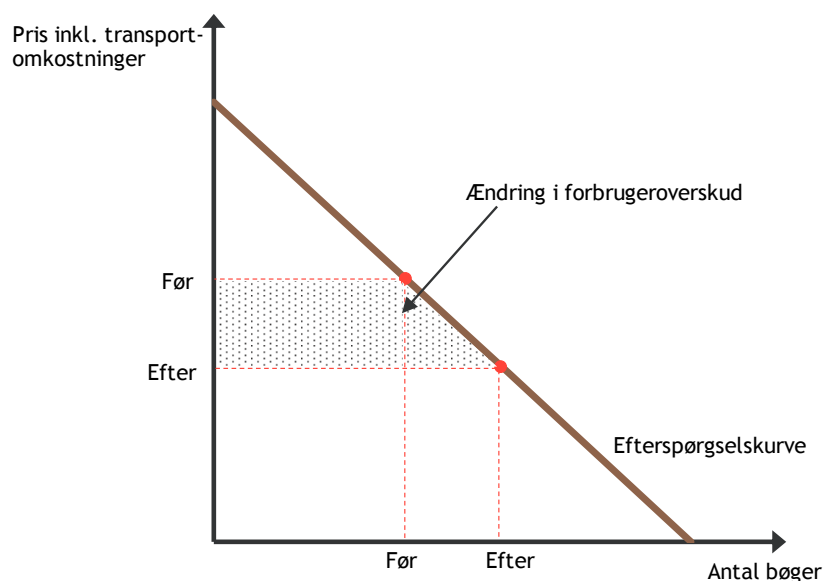
- Elektroniske og digitale enkeltudgivelser.

Elektroniske og digitale enkeltudgivelser er ikke medtaget i den endelige opgørelse af forbrugergevinsten, jf. også afsnit 7.1.1.

De tilgængelige data giver os således alene mulighed for at korrigere for ændringer i sammensætningen af bogsalget for hver af disse kategorier, men ikke eventuelle ændringer i sammensætningen inden for den enkelte kategori.

Vi måler forbrugeroverskuddet med udgangspunkt i forbrugernes efterspørgselskurve, som vist i figur 21. Når vi opgør ændringen i forbrugeroverskuddet, antager vi linearitet mellem de to punkter på efterspørgselskurven og anvender den såkaldte "rule-of-a-half". Det betyder at man antager, at nye boglæsere i gennemsnit får halvdelen af gevinsten ved et prisfald sammenlignet eksisterende boglæsere. Dette er en almindeligt anvendt antagelse i samfundøkonomiske analyser, se eksempelvis Transportministeriet (2003). Princippet er illustreret i figuren nedenfor

Figur 21: Illustration af princip for beregning af forbrugergevinst

Børne- og ungdomsbøger

Den korrigerede statistik fra Bogbarometret viser, at priserne for børne- og ungdomsbøger er steget og salget er faldet, jf. afsnit 6.1 og 7.1. Salget af børne- og ungdomsbøger udgør i 2012 ca. 14% af det samlede salg.

Den beskrevne udvikling for børne- og ungdomsbøger kommer til udtryk som negativt bidrag til udviklingen i forbrugeroverskuddet. Interviews med markedsdeltagerne i vores interessentinterviews (se bilag A.5) har entydigt peget på, at liberaliseringen har trukket i retning af lavere priser. Vi vurderer derfor, at prisstigningen og mængdefaldet på børne- og ungdomsbøger skyldes andre faktorer end liberaliseringen, som eksempelvis en sammensætningseffekt. For at sikre en konsistent metode i analysen har vi

ikke desto mindre inkluderet børne- og ungdomsbøger i hovedanalysen, men vi har undersøgt konsekvensen ved ikke at medtage denne kategori i en følsomhedsanalyse.

A.2 Statistik over priser og mængder

Når vi udregner forbrugergevinsten, ville det være optimalt at have data om forbrugerpriserne og de solgte mængder i hele perioden. Denne type markedsdækkende statistik om det danske bogmarked findes dog ikke.

Som primær kilde benytter vi Forlæggerforeningens statistik, Bogbarometret. Den udgør et groft skøn over udviklingen på det danske bogmarked og er tidligere benyttet i andre sammenhænge, se fx Konkurrencestyrelsen (2010) og Boghandlerforeningen (2013). Vi beskriver, hvordan vi bruger Bogbarometrets statistik i afsnit A.2.1.

Som primært supplement hertil benytter vi Danmarks Statistiks indekseerede opgørelse af forbrugerpriserne på bøger. Vi beskriver data i afsnit A.2.2.

Vi supplerer de statistiske kilder med data fra vores spørgeskemaundersøgelse.

A.2.1 Bogbarometret

Beskrivelse af Bogbarometret

Som primær kilde til statistik om priser og mængder på det danske bogmarked bruger vi Forlæggerforeningens og Bogmarkedets statistik, Bogbarometret. Bogbarometret er udkommet siden 2001 og indeholder data fra 2000 og fremefter.

Statistikken opgøres hvert kvartal og omhandler forlagenes antal solgte eksemplarer og forlagenes omsætning. Historisk er Bogbarometeret baseret på forlagsdistributørerne NBC og DBK, men statistikken er sidenhen blevet udvidet til også at omfatte diverse salg uden om distributørerne. Data er desuden suppleret med Forlæggerforeningens individuelle skøn af salget.

Det indebærer en række usikkerheder at bruge denne statistik. For det første er Bogbarometrets omsætningsopgørelse en blanding af forbrugersalg og engrossalg (hvh. detail- og engrospriser). Det gør det vanskeligt at korrigere data konsistent. For det andet opgør Bogbarometret forlagenes salg, som ikke direkte kan oversættes til, hvordan forbrugerne bliver påvirket. Det har både betydning for påvirkningen af forbrugerpriserne og ændringen i bogudsalgsstedernes lagerbeholdning, som ikke nødvendigvis svarer til det faktiske salg. For det tredje inddrager statistikken ikke udenlandske bøger, og derfor er konklusioner om udviklingen på bogmarkedet på baggrund af data følsomme over for ændringer i salget af udenlandske bøger.

Dertil kommer en række andre generelle usikkerhedselementer ved bogmarkedet, fx kvaliteten af bøgerne og sammensætningen af salget, der kan variere fra år til år og dermed påvirke såvel salget som pris.

I Bogbarometret bliver bogsalget opdelt på følgende seks bogtyper/genrer:

- Skønlitteratur
- Faglitteratur
- Skole- og lærebøger

Liberaliseringen af bogmarkedet

- Børne- og ungdomsbøger
- Bogklubbøger (udgår som selvstændig kategori i 2010)
- Elektroniske/digitale enkeltudgivelser (indeholder primært lydbøger og e-bøger⁹).

For hver bogtype er salget opdelt på en række salgskanaler. I denne analyse har vi medtaget:

- salg til boghandel (indeholder også internetboghandlere fra 2004 og frem)
- andet videresalg, herunder supermarkeder, kiosker og internet (indeholder kun internet frem til 2004).¹⁰

Disse to kategorier udgør 65-80% af det samlede salg målt i omsætning.

Vi vurderer, at kategorien 'Andet videresalg' primært indeholder supermarkedssalg. Ifølge vores spørgeskemaundersøgelse fylder kiosksalget kun 1-2% af det samlede salg.

Datakorrektio

Forlæggerforeningen vurderer, at Bogbarometret i hele perioden 2000-2012 dækker mellem 65%-85% af forlagenes omsætning på bogmarkedet. Det er ikke nødvendigvis de samme forlag, der bidrager til statistikken i hele perioden, og Forlæggerforeningen vurderer, at de nyeste data nu omfatter størstedelen af salget i supermarkeder, inklusiv salg direkte fra forlag til supermarkedskæderne. Data og dækningsgraden af bogmarkedet er med andre ord forbedret i statistikkens levetid.

Bogbarometret indeholder en række databrud, fx i 2004, 2008 og 2010. Derfor kan tallene fra Bogbarometret ikke direkte anvendes til tidsrækkeanalyse. I de enkelte udgivelser af Bogbarometret har man imidlertid angivet et referencetal for året før, hvor man har korrigeret datagrundlaget, så tallene er sammenlignelige. Der er derfor muligt at beregne konsistente stigningstakter for ændringen i omsætningen og antallet af eksemplarer år for år. Derfor afspejler disse årlige stigningstakter efter vores vurdering bedst muligt udviklingen på det danske bogmarked. Stigningstakten for 2008-2009 er endvidere korrigeret af Forlæggerforeningen i forhold til den oprindelige statistik. Korrektionen omtales i Forlæggerforeningen (2013).

For at danne en konsistent tidsrække bruger vi de årlige stigningstakter for hhv. omsætning og antal solgte eksemplarer på hver af de seks bogtyper og hver salgskanal til at tilbageskrive den absolutte værdi i 2012. Med denne metodekorrigerer vi bedst muligt for databrud. Vi korrigerer dermed de historiske data til at være markedsdækkende på 2012 niveau. Dermed tager vi hensyn til, at markedsdækningen ændrer sig over dataindsamlingsens periode. Herunder det forhold, at forskellige og flere aktører bidrager til statistikken hen over perioden.

---

⁹ Lydbøger omtales første gang i Bogbarometerpublikationen fra 2008. E-bøger omtales første gang i publikationen fra 2010.

¹⁰ De andre kategorier er 'Salg til udlandet', 'Direkte til slutkunde' og 'Bogklub' (indgår fra 2010 i kategorien "Direkte til slutkunde"). 'Direkte til slutkunde' er bl.a. salg til uddannelsesinstitutioner og virksomheder, og omsætningen er i forbrugerpriser, hvor de øvrige kategorier er engrospriser. Det har ikke været muligt at danne en meningsfyldt tidsserie for denne kategori på grund af ændringerne i definitionerne.

Liberaliseringen af bogmarkedet

Befolkningstallet i Danmark er i perioden 2000-2012 steget med 5% ifølge Danmarks Statistik. Bogsalget vil derfor alt andet lige være steget med samme 5%; uanset liberaliseringen. Når vi beregner forbrugergevinsten, nedskriver vi derfor den solgte mængde bøger i 2012 med denne procentsats.

Omregning til faste priser

Med udgangspunkt i de korrigerede løbende omsætningstal korrigerer vi for hvert år til faste priser vha. forbrugerprisindekset fra Danmarks Statistik. Disse faste omsætningstal sættes så i forhold til det korrigerede antal bogeksemplarer for hver bogtype og salgskanal, hvorved vi finder de gennemsnitlige forlagsbogpriser.

Opskrivning til forbrugerpriser

Vi korrigerer forlagspriserne pr. bog til forbrugerpriser ved at opskrive med en avanceprocent og en distributionsomkostning, som vi tillægger som en procentsats af bogens pris. Vi opskriver til forbrugerpriser for hele perioden 2000-2012 og for to salgskanaler: boghandlere og supermarkeder. Endelig tillægger vi momsen på 25%.

Vi estimerer udviklingen i avancen og distributionsomkostningen på baggrund af fortrolige interviews med aktører på bogmarkedet, se afsnit A.5. Vi vurderer på denne baggrund, at supermarkedernes avance på bøger er omtrent uændret i hele perioden. Derimod falder boghandlernes avance på bøger mellem 2000-2012, indtil avancen er lig supermarkedernes. Distributionsomkostningen for boghandlerne er fast i perioden 2000-2005. Her falder den til et nyt fast niveau, som dog stadig er højere end supermarkedernes. Interviews med aktørerne i markedet har peget på, at mens boghandlernes avance på bøger har været faldende i perioden, så har flere boghandlere søgt at opretholde indtjeningen ved at øge andelen af salget i andre varekategorier med højere avancer.

I følsomhedsanalyserne har vi undersøgt konsekvenserne ved at forudsætte andre forløb for udviklingen i avancerne, jf. afsnit 3. Følsomhedsanalyserne viser, at de anvendte forudsætninger ikke er styrende for undersøgelsens overordnede resultater.

I tabel 4 har vi illustreret et eksempel på en indtægtsfordeling for en bog med vejledende udsalgspris på 250 kr. Eksemplet giver et billede af, hvordan opskrivningen til forbrugerpriser er lavet.

Tabel 4: Eksempel på typisk indtægtsfordeling for en bog med en vejledende udsalgspris på 250 kr.

Beskrivelse	Beløb, DKK	Andel af vejl. udsalgspris ekskl. moms
Forbrugerpris inkl. moms	250 kr.	
- Moms	50 kr.	
= Vejledende udsalgspris ekskl. moms	200 kr.	100%
- Distribution	10-20 kr.	5-10%
- Forfattere	30 kr.	15%
- Forlag (herunder produktion)	60-100 kr.	30-50%
- Boghandler	50-90 kr.	25-45%

Kilde: Interview med Dansk Forfatterforening.

A.2.2 Danmarks Statistik

Vi bruger det generelle forbrugerprisindeks fra Danmarks Statistik til at korrigere udviklingen i bogpriserne for inflation.

Liberaliseringen af bogmarkedet

Som supplement til prisudviklingen, vi har udledt vha. Bogbarometret, bruger vi desuden data fra Danmarks Statistiks forbrugerprisindeks for bøger.

Forbrugerprisindekset for bøger har siden 2004 kun dækket forbrugerpriserne på de 200 mest solgte bøger hver måned. Inden metodeændringen dækkede indsamlingen flere titler.

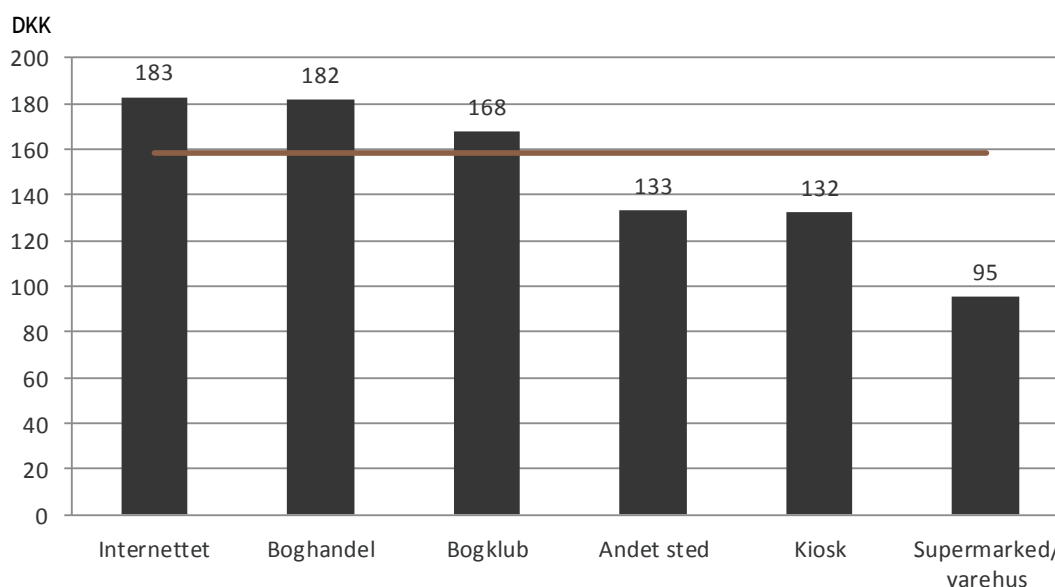
Vi kan ikke vurdere, hvor stor en del af salget på bogmarkedet de 200 mest solgte titler udgør. Vi vurderer imidlertid, at der er tale om en anseelig andel. Alligevel vurderer vi, at Bogbarometrets statistik samlet set er mere repræsentativ for udviklingen på det samlede bogmarked, idet prisudviklingen for bestsellere godt kan tænkes at afvige fra det øvrige bogmarked.

Når vi anvender statistikken, er vi opmærksomme på, at kun de mest solgte bøger er inkluderet. Derfor bruger vi primært brugerstatistikken som sammenligningsgrundlag for udviklingen i de beregnede forbrugerpriser som beskrevet i afsnit A.2.1. Vi tester betydningen af at anvende Bogbarometret i stedet for Danmarks Statistiks bogprisindeks ved en følsomhedsanalyse i afsnit 3.

A.2.3 Prisinformationer fra spørgeskemaundersøgelsen

I spørgeskemaundersøgelsen har vi spurgt bogkøberne om prisen på bogen eller bøgerne ved deres seneste bogkøb. Tallene er gengivet i figur 22 og tabel 5. Vi har brugt oplysningerne til at sammenholde med den beregnede forbrugerpris, som vi har estimeret på baggrund af Bogbarometret som beskrevet tidligere i dette afsnit.

Figur 22: Forbrugernes opfattede gennemsnitspris opdelt på salgskanaler

Kilde: Spørgeskemaundersøgelsen

Note: Den vandrette linje angiver den vægtede gennemsnitspris på 159kr.

Tabel 5: Forbrugernes opfattede gennemsnitspris pr. genre

	Skønlitteratur	Børne- og ungdomsbog	Faglitteratur, herunder kogebøger etc.	Andet
Kr./bog	172	129	184	203

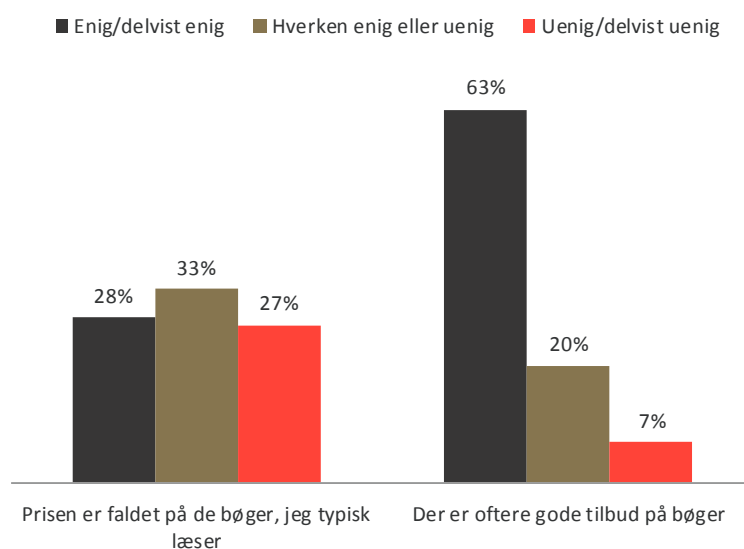
Kilde: Spørgeskemaundersøgelsen

Vi har desuden bedt respondenterne om at angive deres opfattelse af prisudviklingen de sidste 3-5 år. Denne tidshorisont er valgt, da det er erfaringsmæssigt er vanskeligt for respondenter at forholde sig meningsfyldt til en længere tidsperiode end dette. Spørgsmålet rækker således kun tilbage til omkring 2008-2010, hvor liberaliseringen var trådt i kraft.

Der er omtrent lige mange forbrugere, der oplever højere og lavere priser i perioden (jf. figur 23), hvilket er i udmærket overensstemmelse med den udvikling, der fremgår af figur 13. Tallene i figur 13 viser, at bogpriserne generelt er faldet, når man justerer for inflation. Og en del af den prisstigning på bøger, som nogle af forbrugerne oplever, kan formentlig netop tilskrives den generelle inflation.

Samtidig er der et stort flertal af bogkøberne, som oftere oplever gode tilbud på bøger.

Figur 23: Forbrugernes opfattelse af udviklingen i bogpriserne de sidste 3-5 år

Kilde: Spørgeskemaundersøgelsen

Note: Formuleringen af spørgsmålet: 'Hvordan er dit indtryk af priserne på bogmarkedet nu i forhold til for 3-5 år siden?'. 991 respondenter.

A.3 Spørgeskemaundersøgelse

Incentive har i september 2013¹¹ i samarbejde med Userneeds gennemført en spørgeskemaundersøgelse om danskernes bogvaner. Respondenterne kommer fra Userneeds' e-mailpanel, og det er sikret, at de indsamlede data er repræsentative for befolkningen mht. køn, alder og geografi¹². Undersøgelsen omhandler forbrugernes adfærd på bogmarkedet og forbrugernes oplevelse af bogmarkedet nu og sammenlignet med for 3-5 år siden.

Respondenterne vidste ikke på forhånd, hvad spørgeskemaundersøgelsen handlede om. De blev heller ikke oplyst om, at undersøgelsen blev gennemført af Incentive, betalt af Konkurrence- og Forbrugerstyrelsen.

Spørgeskemaundersøgelsens respondenter

Vi præsenterer karakteristika for spørgeskemaundersøgelsens respondenter i tabel 6.

Der indgår i alt 1.206 respondenter i undersøgelsen. Heraf anvender vi 991 respondenter til analyse, svarende til 87%. Vi har frasorteret 127 respondenter, fordi de aldrig køber bøger. 49 respondenter har kun gennemført undersøgelsen delvist, og 39 respondenter er frasorteret på baggrund af åbenlyse fejlsvar.¹³ Det giver et frafald (ekskl. screeningsspørgsmålet) på i alt 7%, hvilket er meget sædvanligt for denne type analyser.

Vi har testet spørgeskemaets primære konklusioner på et datasæt, hvor respondenter, der frasorteres som fejlsvar, også indgår. Denne ændring har ingen indflydelse på undersøgelsens resultater.

I undersøgelsen har vi frasorteret signifikant flere mænd end kvinder, som vist i tabel 6. Det skyldes udelukkende, at flere mænd end kvinder aldrig køber bøger. Dermed afspejler undersøgelsen, at der generelt er flere kvinder end mænd, der læser bøger.

Der er ikke betydelige forskelle på, hvilke respondenter der frasorteres inden for geografiske eller aldersmæssige karakteristika.

---

¹¹ Det kan have påvirket undersøgelsens resultater, at den blev gennemført umiddelbart efter sommerferien. Det seneste bogkøb vil for mange respondenter formentlig have været "sommerferielæsning", og vi kan ikke udelukke, at man ville have fået lidt andre resultater, hvis man havde gennemført undersøgelsen i fx marts måned.

¹² Repræsentativiteten er sikret for aldersgrupperne 18-34 år, 35-49 år og 50+ år hhv. øst og vest for Storebælt.

¹³ Eksempelvis hvis respondentens har angivet et højere tal ved seneste bogkøb end det samlede antal købte bøger de seneste 12 måneder.

Table 6: *Karakteristika for spørgeskemaets respondenter*

Variabel	Alle	Køber aldrig bøger	Delvist gennemført	Fejlsvar	Respondenter til analyse
Generelt	1.206 (100%)	127 (11%)	49 (4%)	39 (3%)	991 (87%)
Køn					
Kvinder	605 (100%)	33 (5%)	29 (5%)	19 (3%)	524 (87%)
Mænd	601 (100%)	94 (16%)	20 (3%)	20 (3%)	467 (78%)
Geografi					
Øst for Storebælt	550 (100%)	51 (9%)	25 (4%)	20 (4%)	454 (83%)
Vest for Storebælt	656 (100%)	76 (12%)	24 (4%)	19 (3%)	537 (82%)
Alder					
18-34 år	328 (100%)	39 (12%)	19 (6%)	11 (3%)	259 (79%)
35-49 år	336 (100%)	29 (9%)	11 (3%)	14 (4%)	282 (84%)
50+ år	542 (100%)	59 (11%)	19 (4%)	14 (3%)	450 (83%)

Kilde: Spørgeskemaundersøgelsen

A.4 Tilgængelighedsanalyse

Formålet med analysen er at undersøge, om bøger er blevet mere eller mindre tilgængelige for den gennemsnitlige dansker. Derfor undersøger vi udviklingen i transporttiden, udtrykt ved transportafstanden, fra bopælen til det nærmeste bogudsalgssted hhv. før og efter liberaliseringen.

Vi bruger bopælsadresser på ca. 1.000 tilfældigt udvalgte danskere, alle boghandlere i hhv. år 2000 og 2013 samt adresser på de supermarkeder, der sælger bøger i 2013.

Konkret finder vi afstanden mellem hver bopælsadresse og nærmeste:

- boghandler i år 2000
- boghandler i år 2013
- supermarked med bogudsalg i 2013.

A.4.1 Bopælsadresser, 2000 og 2013

Vi bruger de samme ca. 1.000 tilfældigt udvalgte bopælsadresser som udgangspunktet for både år 2000 og 2013.

Adresserne er udvalgt ved at slå følgende navne op på degulesider.dk (2013):

- Jakob Jensen
- Mohammed Hussein

Navnene er valgt for at afspejle den etniske fordeling i Danmark og for at afspejle forskellige aldersgrupper, der potentielt kunne give en geografisk skævvridning.

Den etniske fordeling af vores data er præsenteret i tabel 7. På baggrund af data i tabellen vurderer vi, at vores data repræsenterer.

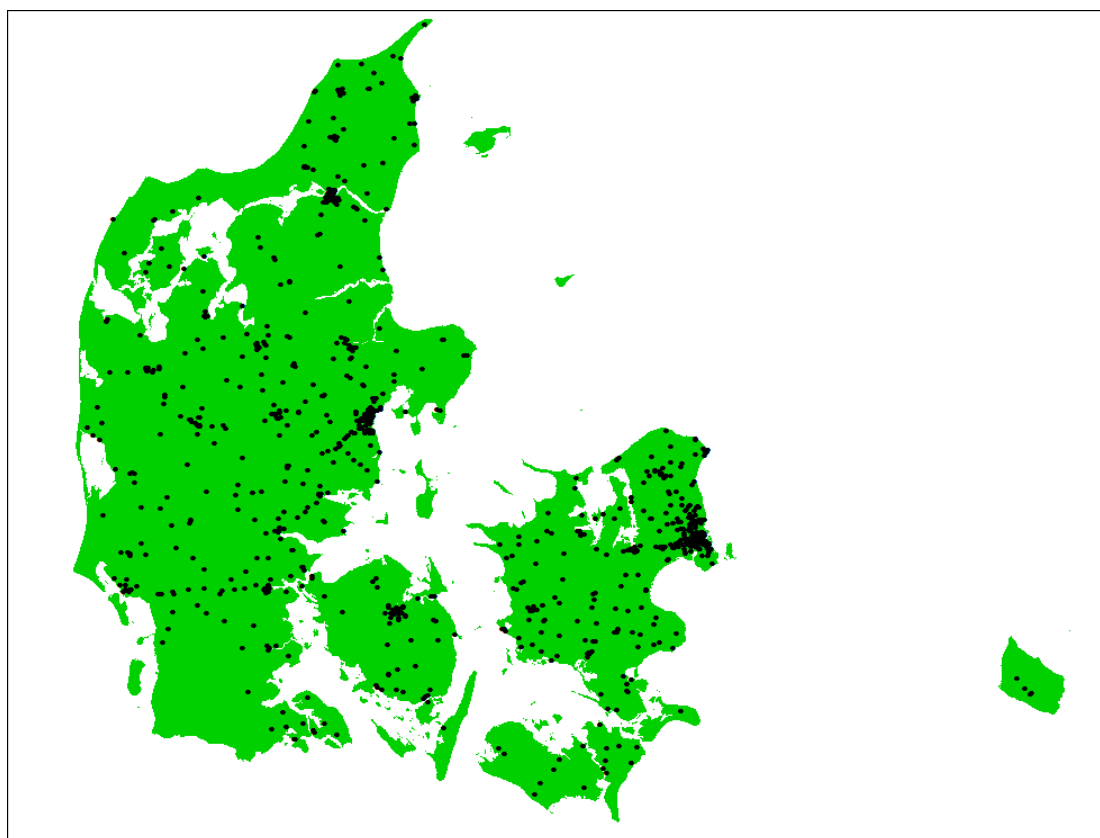
Tabel 7: Etnicitet i data-stikprøve og Danmarks befolkning

	Beskrivelse	Andel
Jakob Jensen	Andel i egne data	92%
Mohammed Hussein	Andel i egne data	8%
Oprindelsesland	Danmark	89%
	Vestlige lande	4%
	Ikke-vestlige lande	7%
Statsborgerskab	Danmark	93%
	Vestlige lande	3%
	Ikke-vestlige lande	4%

Kilde: Egne beregninger og Danmarks Statistik.

Den geografiske fordeling af data er præsenteret i figur 24. Vi vurderer, at bopælsadresserne er jævnt fordelt i landet og afspejler den demografiske fordeling – fx med en større befolkningstæthed omkring de største byer.

Figur 24: Fordeling af bopælsadresser

Note: Hver sort prik udgør én af de tilfældigt udvalgte bopælsadresser.

Tabel 8 viser den geografiske fordeling af bopælsadresser på regioner. I tabellen ser vi, at fordelingen af analysens bopælsadresser omtrentligt svarer til fordelingen af indbyggertallet på regioner.

Tabel 8: Geografisk fordeling af bopælsadresser, boghandlere og supermarkeder set ift. den demografiske fordeling af befolkningen

Region	Bopæl	Boghandler, 2000	Boghandler, 2013	Supermarked, 2013	Befolkning (%)
Hovedstaden	27%	34%	33%	29%	31%
Sjælland	14%	13%	11%	13%	15%
Syddanmark	18%	24%	25%	23%	21%
Midtjylland	29%	20%	21%	27%	23%
Nordjylland	12%	9%	10%	9%	10%
I alt	100%	100%	100%	100%	100%

A.4.2 Boghandlere, 2000 og 2013

For boghandlere tager vi udgangspunkt i hjemmesiden Boghandlere i Danmark (2013). Denne hjemmeside er en videreførelse af et ældre bogværk og kortlægger samtlige boghandlere i Danmark, eksisterende såvel som ophørte. Ved hjælp af denne side har vi fundet adresser på alle boghandlere i år 2000 og 2013. Vi har desuden suppleret med opslag på boghandlernes hjemmesider på internettet mv.

Antallet af boghandlere er kontrolleret med diverse andre kilder, se tabel 9 og tabel 10.

Tabel 9: Antal boghandlere i år 2000

	2000 (referencetal)	2000 (vores undersøgelse)
Almindelige boghandlere (fysiske butikker)	347	
Studieboglader	34	
Specialboghandlere	42	
Internetboghandlere	5	
Andre virksomheder med boghandel som væsentligt speciale	10	
Boghandlere på Grønland og Færøerne	9	
I alt	447	
I alt eksklusiv internetboghandlere og boghandlere på Grønland og Færøerne	433	434

Kilde, referencetal: Danske Skønlitterære Forfattere, et al. (2013)

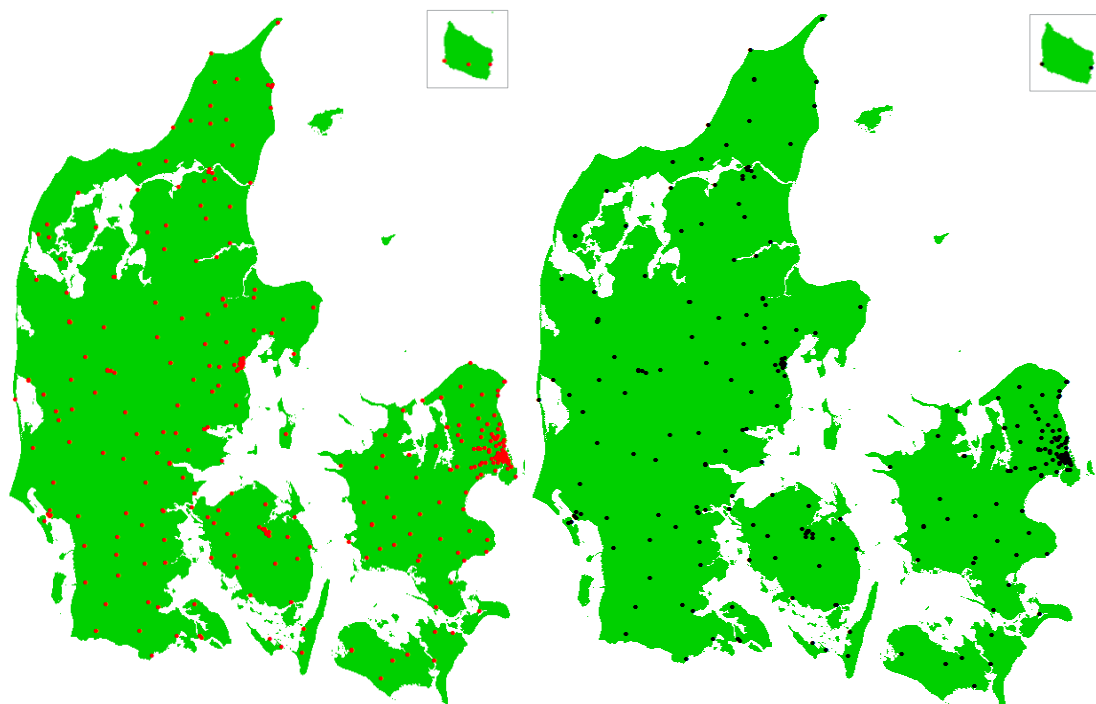
Tabel 10: Antal boghandlere i år 2013

	2012 (referencetal)	2013 (referencetal)	2013 (vores undersøgelse)
Almindelige boghandlere (fysiske butikker)	266		
Studieboglader	36		
Specialboghandlere	36		
Internetboghandlere	21		
Andre virksomheder med boghandel som væsentligt speciale	8		
Boghandlere på Grønland og Færøerne	11		
I alt	378		
Antal lukkede boghandlere i år 2013, netto		19	
I alt eksklusiv internetboghandlere og boghandlere på Grønland og Færøerne	349	330	337

Kilder, referencetal: Danske Skønlitterære Forfattere, et al. (2013) og Politiken (2013).

Boghandlerne er geografisk fordelt som vist på figur 25 og i tabel 8.

Figur 25: Fordeling af boghandlere i henholdsvis 2000 (til venstre) og 2013 (til højre)

Note: Hver rød prik udgør én af 434 boghandlere i 2000. Hver sort prik udgør én af 337 boghandlere i 2013.

A.4.3 Supermarkeder, 2013

Det er ikke muligt præcist at kortlægge, hvilke supermarkeder der har et egentligt bogudsalg, ligesom antallet af udbudte titler kan variere betydeligt. Mange supermarkeder, fx Netto og Fakta, har ofte enkelte titler som "spotvarer" eller nogle få titler som kioskvarer (fx SuperBrugsen). Det er dog typisk kun de større supermarkeder, som har et lidt bredere udvalg af bøger.

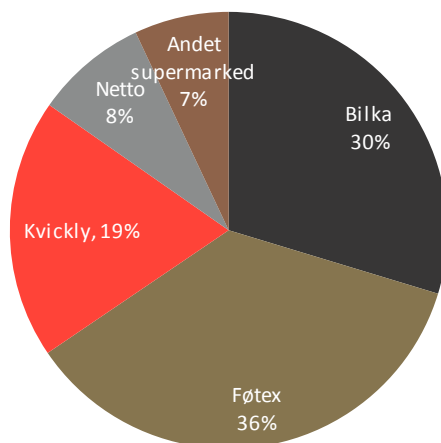
I denne analyse medtager vi kun de supermarkeder, der har et lidt bredere udvalg. Derfor medtager vi supermarkeds kæderne:

- Føtex (89 butikker)
- Bilka og A-Z (19 butikker)
- Kvickly (76 butikker)

De tre supermarkeds kæder, som er med i undersøgelsen, dækker ifølge spørgeskemaundersøgelsen ca. 85% af det samlede bogsalg i supermarkeder og varehuse, jf. figur 26.

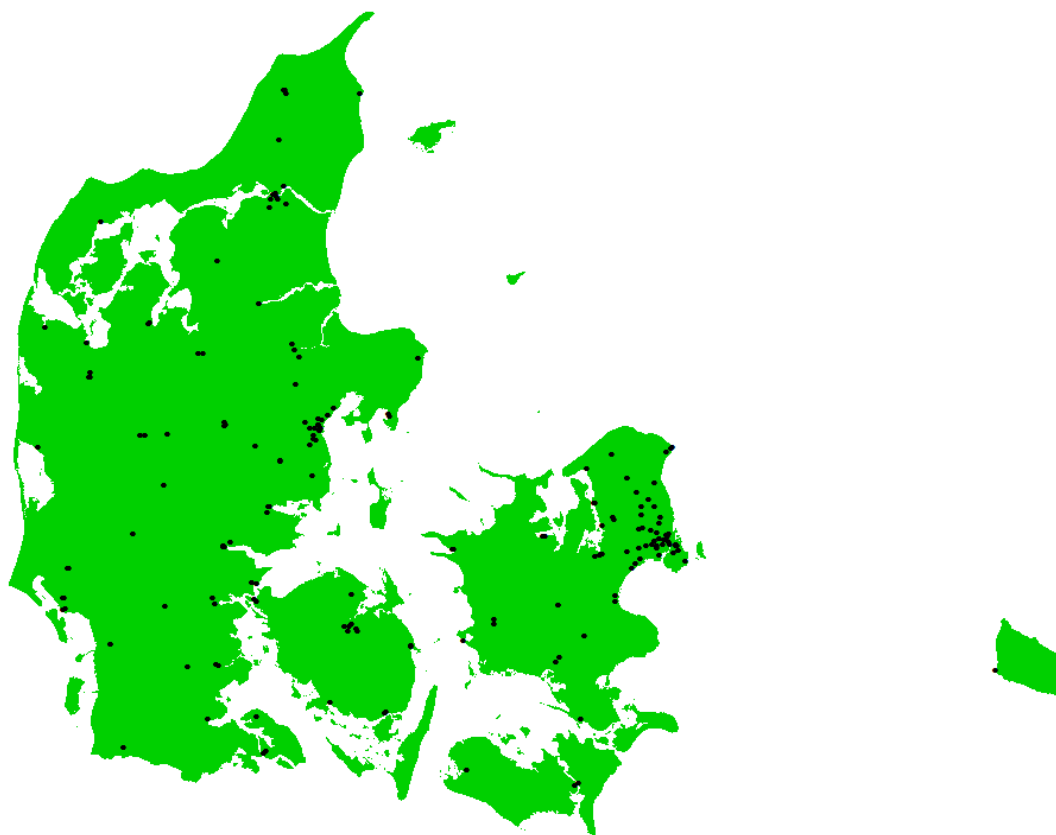
Figur 26: Fordeling af bogsalg i supermarkeder på butikskæde

Kilde: Spørgeskemaundersøgelsen. "I hvilket supermarked/varehus købte du bogen/bøgerne?". 229 respondenter.

Den geografiske fordeling af supermarkederne med bogudsalg er vist i figur 27.

Figur 27: Fordeling af supermarkeder med bogudsalg i 2013

Note: Hver sort prik udgør ét af de 184 supermarkeder med bogudsalg.

A.4.4 Beregning af transportomkostninger

Vi bruger resultaterne fra tilgængelighedsanalysen til at estimere, hvor meget folks transportomkostninger i forbindelse med bogkøb har ændret sig i perioden 2000 til 2013.

Transportomkostninger er alene relevante for bogkøb, der er foretaget i fysiske butikker. Da bogkøb i kiosk kun udgør en meget lille andel af det samlede bogsalg ser vi bort fra denne salgskanal, når vi beregner transportomkostningerne, og fokuserer på store supermarkeder og boghandlere.

Ændring i transporttid og km

I tilgængelighedsundersøgelsen har vi målt fugleflugtsafstandene fra bopæl til nærmeste boghandel og supermarked med bogudsalg. Vi har oversat disse fugleflugtsafstande til faktisk transportafstand og transporttid ved brug af nøgletal, jf. tabel 11. Vi har anvendt de samme nøgletal for år 2000 og år 2013. Vi har antaget, at forbrugerne både skal rejse frem og tilbage mellem bopæl og indkøbssted for at købe bogen.

Tabel 11: Nøgletal for omregning af fugleflugtsafstande

Nøgletal	Enhed	Bil, MC mv.	Gang/cykel mv	Kollektiv
Rejst afstand/fugleflugtsafstand	Faktor	1.7	1.9	1.7
Tidsforbrug/fugleflugtsafstand	Minutter/km	4	19	9

Kilde: Incentives undersøgelser

Note: Baseret på ture mellem bopæl og indkøbssted. Den rejste afstand med kollektive transportmidler er alene afstanden med det kollektive transportmiddel. Hertil kommer gang/cykelfafstanden.

Både tidsforbruget og omkostninger til benzin eller billet afhænger af, hvilket transportmiddel der er blevet brugt på turen. På helt korte ture under 3 km foretages halvdelen af indkøbsturene til fods eller på cykel, mens bilen er det dominerende transportmiddel på længere indkøbsture, jf. tabel 12.

Tabel 12: Fordeling af indkøbsture på transportmiddel

Afstand	Bil, MC mv.	Gang, cykel mv.	Kollektiv transport	Total
Fugleflugtsafstand under 3 km	47%	51%	2%	100%
Fugleflugtsafstand over 3 km	89%	4%	7%	100%

Kilde: Incentives undersøgelser

Note: Baseret på ture mellem bopæl og indkøbssted.

For år 2000 har vi baseret beregningerne på, at samtlige bogkøb er foretaget i den boghandel, der er nærmest bopælen. I 2013 har vi beregnet forholdet mellem afstanden til nærmeste boghandel og nærmeste supermarked og kalibreret beregningens prædiktions af forbrugerens valg af købssted således, at markedsandelen for hhv. supermarkeder og boghandlere i beregningen stemmer overens med resultaterne fra spørgeskemaundersøgelsen.

Værdisætning af transporten

Omkostninger til transport kan deles op i to dele:

- Tidsafhængige transportomkostninger
- Afstandsafhængige transportomkostninger

De tidsafhængige transportomkostninger afspejler alternativomkostningen ved forbrugerens eget tidsforbrug på at transportere sig fra A til B. Den har vi værdiansat til en enhedspris, som er ens på tværs af

Liberaliseringen af bogmarkedet

transportformer, hvilket følger den gængse praksis for transportøkonomiske analyser¹⁴. Enhedsprisen kan man se som et udtryk for det besvær eller den gene, der er forbundet med en lang transporttid til indkøbsstedet. Enhedspriserne er vist i tabel 13

De afstandsafhængige omkostninger dækker udgifter til benzin, slid, afskrivninger osv. for bil og udgiften til køb af billet for rejser med kollektive transportmidler. I denne analyse har vi antaget, at der ikke er nogen afstandsafhængige omkostninger ved gang og cykel.

Tabel 13: Enhedspriser til værdisætning af transporten

	Enhed	Bil, MC mv.	Gang/cykel mv	Kollektiv
Tidsafhængige omkostninger	kr./time	85	85	85
Afstandsafhængige omkostninger	kr./km	2.56	-	1.25

Kilde: Transportøkonomiske Enhedspriser

Note: 2013-prisniveau. De afstandsafhængige omkostninger for kollektive rejser (billetprisen) er baseret på en gennemsnitlig rejselængde på 10-20 km.

Transportomkostningerne skal kun tilskrives bogkøbet fuldt ud i de tilfælde, hvor turen til indkøbsstedet blev foretaget med bogkøbet som hovedformål. Hvis turen til indkøbsstedet primært blev foretaget for at købe andre varer, så har vi ikke regnet transportomkostningen med som en udgift ved bogkøbet.

Ved bogkøb foretaget i supermarkeder har vi derfor kun regnet transportomkostningerne med fuldt ud i 5% af tilfældene, og 50% med i 26% af tilfældene jf. tabel 14. Omvendt er den fulde transportomkostning regnet med i knap halvdelen af tilfældene, hvor der er købt bøger hos en boghandler.

Tabel 14: Andre ærinder i forbindelse med seneste bogkøb

Foretog turen til indkøbsstedet...	Ved bogkøb i boghandel	Ved bogkøb i supermarked	Andel af transportomkostninger medregnet
... med det primære formål at købe bøger	46%	5%	100%
... både for at købe bøger og for at købe andre varer	34%	26%	50%
... primært for at købe andre varer	21%	69%	0%
I alt	100%	100%	.

Kilde: Spørgeskemaundersøgelsen

Note: n=682. Svarkategorien "Husker det ikke" er udeladt (6% af respondenterne). Respondenterne har alene besvaret spørgsmålet for deres seneste bogkøb (enten supermarked eller boghandel). Respondenter, som angav, at de foretog deres seneste bogkøb på internettet, er ikke blevet stillet dette spørgsmål.

Vi har desuden taget højde for, at man ofte køber mere end én bog ad gangen, og at transportomkostningen derfor skal fordeles ud på flere bøger. Resultaterne fra spørgeskemaundersøgelsen viser, at bogkøberne i gennemsnit køber 1,61 bøger ad gangen, når de handler hos en boghandler, og 1,59 i supermarkeder.

¹⁴ Jf. Transportministeriet (2003) og Transportministeriet (2010).

Liberaliseringen af bogmarkedet

Vi har kun regnet transportomkostningerne med, når bogkøbet er foretaget i en fysisk butik. I 2000 blev ca. 25% af bøgerne solgt gennem bogklubberne (kilde: Bogbarometret), mens salget på internettet formentlig var meget begrænset. I dag viser resultaterne fra spørgeskemaundersøgelsen, at omkring 33% af salget sker online eller via bogklubber.

A.5 Interviewundersøgelser

For at sikre, at vi har tilstrækkelig baggrundsinformation, har vi interviewet en række aktører og eksperter om det danske bogmarked:

- Boghandlerforeningen
- En boghandlerkæde
- En supermarkedskæde
- Dansk Forfatterforening
- Danske Skønlitterære Forfattere
- Forlæggerforeningen
- Lisbeth Worsøe-Schmidt, lektor ved det Informationsvidenskabelige Akademi, Københavns Universitet
- Et bibliotek
- To bogtrykkerier.

Interviewene offentliggøres ikke af fortrolighedshensyn.

A.6 Opgavebeskrivelse fra KFST

Konkurrence- og Forbrugerstyrelsen sendte d. 12 juni 2013 en opgave i udbud, omhandlende en evaluering af liberaliseringen af bogmarkedet siden 2000.

Opgavebeskrivelsen fra Konkurrence- og Forbrugerstyrelsen er gengivet her:

”Konkurrence- og Forbrugerstyrelsen ønsker konsulentbistand til at gennemføre en evaluering af effekterne af liberaliseringen af bogmarkedet. I den forbindelse er det forbrugergevinsten (målt i kr.), der ønskes undersøgt.

Der skal som et vigtigt led i den samlede undersøgelse foretages en konkret beregning af den samlede forbrugergevinst (målt i kr. i form af lavere priser) af liberaliseringen af bogmarkedet.

Derudover skal evalueringen bl.a. afdække udviklingen inden for følgende:

- *Andelen af voksne danskere, der læser eller hører bøger regelmæssigt*
- *Det solgte antal bøger, fordelt på faglitteratur og skønlitteratur samt henholdsvis e-bøger og lydbøger*
- *Antallet af nyudgivelser pr. år fordelt på skønlitteratur og faglitteratur samt henholdsvis e-bøger og lydbøger*
- *Bøgers tilgængelighed for forbrugerne*
- *Bogpriserne*

Til afdækning af ovenstående forhold er det forventningen, at konsulenterne vil foretage selvstændige undersøgelser blandt - som minimum - følgende interessenter:

Liberaliseringen af bogmarkedet

- *Forbrugere*
- *Boghandlere*
- *Dagligvarebutikker*
- *Biblioteker*
- *Internetbaserede boghandlere*

Som leverancer i projektet ønskes der er en endelig evalueringsrapport, en metodebeskrivelse samt bagvedliggende datamateriale.”

9 Referencer

Boghandlere i Danmark (2013): (<http://boghandlereidanmark.dk/>). Internet.

Boghandlerforeningen (2008): *Beretning 2007/2008 & Årsrapport 2007*. Rapport.

Boghandlerforeningen (2013): *Beretning 2012/2013 Årsrapport 2012*. Rapport.

Boghandlerforeningen og Forlæggerforeningen (2012): *Danskernes bogkøb. Nogle tendenser*. (<http://www.boghandlerforeningen.dk/media/4431/danskernes%20bogk%C3%B8b%20-%202012-02%20-%20pr%C3%A6sentation.pdf>). Rapport.

Danmarks Statistik (2013): *Statistikbanken*. Internet.

Danske Skønlitterære Forfattere, et al. (2013): *Foreningernes notat om, hvordan bredde, kvalitet og tilgængelighed opretholdes for dansk litteratur (inkl. bilag)*. Rapport.

DBC (2013): *Bogstatistik*. (<http://www.dbc.dk/nationale-opgaver/nationalbibliografi-og-bibliotekskatalogisering/materialer/bogstatistik>). Internet.

degulesider.dk (2013): *De Gule Sider*. (<http://www.degulesider.dk/>). Internet.

Forlæggerforeningen (1998-2007): *Forlagsstatistik*. (<http://bogmarkedet.dk/forlagsstatistik>). Internet.

Forlæggerforeningen (2013): (<http://bogmarkedet.dk/bogbarometret>). Internet.

Forlæggerforeningen og Bogmarkedet (2001-2012): *Bogbarometer*. (<http://bogmarkedet.dk/bogbarometret>).

Konkurrencestyrelsen (2010): *Konkurrenceredegørelse 2010*. Rapport.

Kulturministeriet (2012): *Danskernes Kulturvaner 2012*. Rapport.

Politiken (2013): *23 boghandler lukket i løbet af syv måneder*. (<http://politiken.dk/kultur/boger/ECE2040983/23-boghandler-lukket-i-loebet-af-syv-maaneder/>). Internet.

Styrelsen for bibliotek og medier (2010): *Folke- og Forskningsbiblioteksstatistik 2009*. Rapport.

Transportministeriet (2003): *Manual for samfundsøkonomisk analyse - anvendt metode og praksis på transportområdet*. Rapport.

Transportministeriet (2010): *Transportøkonomiske Enhedspriser*. Rapport.